

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka

Lexikální analýza

Glagolitic Missal of Vojtěch Tkadlčík

Lexical analysis

Magisterská diplomová práce

Bc. Eva Katolická

Česká filologie – Historie

Vedoucí práce: doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Olomouc 2015

„Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.“

V Olomouci dne 20. dubna 2015

Eva Katolická

Poděkování:

Velmi ráda bych poděkovala doc. Mgr. Miroslavu Vepřkovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, cenné rady, čas strávený při konzultacích a vstřícný přístup a ochotu při vypracovávání této práce.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Osobnost Vojtěcha Tkadlčíka	7
1. 1. Život Vojtěcha Tkadlčíka	7
1. 2. Vědecký zájem.....	8
2. Nová církevní slovanština českého typu	10
2. 1. Novocírkevněslovanské památky	12
2. 2. Hlaholský misál	14
2. 2. 1. Inspirační zdroje	14
2. 2. 2. Latinsko-staroslověnský index	16
3. Hláskoslovná charakteristika hlaholského misálu	18
3. 1. Jery.....	18
3. 2. Nosovky	20
3. 3. Bohemismy	21
3. 4. Paleoslovenismy	22
4. Metodologie rekonstrukce základních tvarů.....	24
4. 1. Substantiva.....	26
4. 1. 1. Kmeny vokalické	26
4. 1. 2. Kmeny konsonantické	28
4. 2. Adjektiva.....	29
4. 3. Pronomina.....	30
4. 4. Numeralia	32
4. 5. Verba.....	33
4. 5. 1. Participia	34
4. 6. Neohebné slovní druhy	36
5. Index verborum	39
Závěr	112
Anotace	114
Seznam zkratk	115
Seznam literatury a pramenů.....	117
Příloha č. 1	120
Příloha č. 2	121
Příloha č. 3	122

ÚVOD

Zkoumaný *Hlaholský misál*, ve finální verzi z roku 1992, vznikl díky ustanovením na II. vatikánském koncilu a může být považován za životní dílo světově proslulého paleoslovenisty a teologa Mons. prof. ThDr. Vojtěcha Tkadlčíka.

Misály obecně jsou nejpoužívanější liturgické knihy v katolické církvi obsahující modlitby, které se využívají při slavení liturgie. Mše sloužená podle Tkadlčíkova misálu je nazývána „hlaholská“. Název odkazuje mj. k hudební terminologii a nejznámějšímu dílu tohoto ražení. Jedná se o „*Hlaholskou mši*“ hudebního skladatele Leoše Janáčka, kterou věnoval olomouckému arcibiskupovi Leopoldu Prečanovi.¹ Přívlastkové označení „hlaholský“ však především poukazuje na hlaholské písmo, jehož autorství se připisuje sv. Konstantinu–Cyrilovi, jímž byly psány a tištěny staroslověnské liturgické knihy římského obřadu zvláště u Charvátů.²

Analyzovaný misál má 197 stran a obsahuje dvě hlavní části: mešní řád – *Mešnij čin s ljudmi* (Ordo missae cum populo) a texty ke svatým – *Vlašče o svjatyx* (Proprium de sanctis). Následuje obrazová příloha s ukázkou *Kyjevských listů*, hlavního inspiračního zdroje, a část věnovaná mešním zpěvům. Zde najdeme notové zápisy k některým částem Hlaholského misálu. Hrdinová uvádí, že řadu nápěvů pro zpěvy obsažené v Hlaholském misálu si Vojtěch Tkadlčík skládal sám.³ Na závěr Tkadlčík uvádí tabulku použitého písma v Hlaholském misálu, nové tiskařské typy hlaholice vytvořil brněnský grafik Jiří Šindler na základě *Kyjevských listů*, a nakonec i českou liturgickou výslovnost.⁴

¹ Leopold Prečan vystřídal ve funkci arcibiskupa Olomoucké arcidiecéze Antonína Cyrila Stojana, předního představitele českého unionismu.

² Hrdlička, Josef: *Pokyny pro uživatele hlaholského misálu*: IN: Tkadlčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 188.

³ Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012.

⁴ Širůčková, Lenka: *Jazykový rozbor novocírkevněslovanského Hlaholského misálu*. Nепublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UK, Praha, 2011.

Předkládaná práce je rozdělena do dvou částí. V první teoretické části se věnujeme osobě Vojtěcha Tkdlička, okolnostem vzniku české redakce nové církevní slovanštiny a její nejvýznamnější památce. Stranou nezůstal ani hláskoslovný rozbor *Hlaholského misálu*.⁵ Samostatná kapitola je věnována metodologii při vypracovávání indexu verborum ke druhé části HM, tj. *Vlašče o svjatych*,⁶ a rekonstrukci základních tvarů lexémů, které se ve zkoumaném materiálu nenacházely. Ve své diplomové práci navazuji na práci bakalářskou,⁷ jejímž výsledkem byla lexikální analýza první části misálu, tj. *Mešnij čin s Ljudmi*.⁸ Druhou částí HM rozumíme vlastní texty ke svatým, tj. *Vlašče o svjatych*.⁹ Světci, které Tkdličik vybral, jsou spjati s českou duchovní tradicí. Důležitou skutečností byl i fakt, že zvolení svatí jsou převážně slovanského původu. Úvodní strana zmíněné části je doprovázena obrázkem Panny Marie, Matky jednoty křesťanů, té je věnován i první text. Oslava svátku připadá na 18. ledna, jak je uvedeno i v HM. Řazení textů odpovídá chronologii slavení svátků dle církevního kalendáře. Mezi další vybrané svaté patří např.: sv. Vojtěch, sv. Jan Nepomucký, sv. Jan Sarkandr, sv. Prokop, sv. Cyril a Metoděj aj.¹⁰

Barevné rozlišení textu má oproti první části, kde rozlišuje úkony kněze a odpovědi lidu, funkci zvýraznění, tzn. červeně je znění nadpisu a citátu z Bible, zbývající text je otištěn v černé barvě. Slovní zásoba byla excerpována ze všech částí textu, a to bez ohledu na barvu tisku.

⁵ O této problematice více: Širůčková, Lenka: *Jazykový rozbor novocírkevněslovanského Hlaholského misálu*. Nепublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UK, Praha, 2011.
Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkdlička: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012. s. 35.

⁶ Tkdličik, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 75–141.

⁷ Katolická, Eva: *Lexikon Tkdličikova Hlaholského misálu*. Nепublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2013.

⁸ Úkony a modlitby prováděné během mše svaté. Konkrétně je zpracována částí čítající 72 listů misálu. Levá strana je psána hlaholicí, pravá latinkou (klasickým patkovým písmem). Barevně jsou rozlišeny úkony kněze a lidu přítomného slavení eucharistie. Červené písmo náleží úkonům duchovního, černá barva je vyhrazena pro lid.

⁹ Název uveden taktéž latinsky – *Proprium de sanctis*.

¹⁰ Více viz obsah HM str. 195–197.

1. OSOBNOST VOJTĚCHA TKADLČÍKA

1. 1. Život Vojtěcha Tkadlčíka

Mons. prof. ThDr. Vojtěch Tkadlčík narozen 8. února 1915 v Karlovicích, dnešním Kostelci u Holešova, byl teolog, římskokatolický kněz, děkan a slavista. Patřil mezi kněze, kteří vědecky vynikli právě v oblasti staroslověnštiny.

Středoškolské vzdělání získal na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži, kde absolvoval v roce 1933. S Arcibiskupským gymnáziem v Kroměříži jsou spjati další dva významní čeští slavisté, a to Msgre PhDr. Josef Vašica a Msgre ThDr. et PhDr. František Dvorník. Josef Vašica působil i na olomoucké univerzitě, kde coby pedagog probudil ve Vojtěchu Tkadlčíkovi zájem o slavistiku.

V roce 1938 byl v Olomouci vysvěcen na kněze a v závěru druhé světové války započal svou univerzitní činnost na teologické fakultě v Olomouci. V roce 1948 získal doktorát z teologie. S nástupem komunistického režimu, v 50. letech minulého století, byla Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta zrušena, Tkadlčík byl jmenován administrátorem v Rýmařově, odkud v roce 1951 nuceně odešel do litoměřické diecéze. Na období 1. 12. 1955–4. 2. 1958 mu byl odňat státní souhlas k výkonu duchovenské funkce, poté mu byl navrácen, ale s podmínkou.

Až do roku 1968 se Tkadlčík věnoval duchovní správě. Po dobu obnovení CMTF v Olomouci byl jmenován asistentem. V roce 1972 však došlo k opětovnému zrušení fakulty, Tkadlčík byl přeložen do malé farnosti Skřipov nedaleko Opavy. Tím mu byl téměř znemožněn styk s vědeckou obcí.

Po listopadu 1989 se vrátil zpět do Olomouce a stal kancléřem Arcibiskupství olomouckého. Po obnovení Cyrilometodějské bohoslovecké fakulty, o které se zasloužil, zaujal post děkana.

V roce 1993 byla Vojtěchu Tkadlčikovi uznána vědecká hodnota univerzitního profesora staroslověnského jazyka a literatury.¹¹ Vojtěch Tkadlčík zemřel 25. prosince 1997 ve věku nedožitých 83 let, pochován je v Olomouci.

1. 2. Vědecký zájem

Vojtěch Tkadlčík nebyl pouze vědcem zkoumajícím staroslověnské texty, ale také autorem vlastních publikací a mnoha studií. Mezi hlavní oblasti jeho zájmu patří hlaholská abeceda, cyrilometodějská bible a nová církevní slovanština českého typu.¹² Jeho studie a příspěvky vycházely převážně v časopise *Slavia: časopis pro slovanskou filologii*. Hlaholskému písemnictví jsou věnovány například studie „*Dvojí hlaholské ch v hlaholici*“¹³ či „*Dvě reformy hlaholského písemnictví*“.¹⁴ Cyrilometodějskému kultu se věnoval v práci „*K datování hlaholských služeb o sv. Cyrilu a Metoději*“.¹⁵

Jeho životním dílem se stal „*Rimskyj misal povelěnijem svjataho vseljenskaho senma vatikansaho druheho obnovljen i oblastiju Pavla papeža šestaho izdan. Mešnjij čin s izbranyimi mšami vlašča češskaho v slověnskyj jazyk přeložen*“¹⁶ a veškeré přípravné, doprovodné a konzultační práce při jeho vypracovávání pořízené. Hodnota tohoto misálu tkví v jazykovém charakteru, jelikož se jedná o jednu z mála památek nové církevní slovanštiny českého prostředí (v současné době je to jediný oficiálně platný církevněslovanský římskokatolický liturgický text v českých zemích). Nemůžeme však tvrdit, že

¹¹ Červinka, Arnošt: *Významné osobnosti Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*. Kroměříž, 2007. s. 22.

¹² Martinková, Michaela: *Latinsko-staroslověnský index jako součást rukopisné pozůstalosti V. Tkadlčíka*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2010.

¹³ Tkadlčík, Vojtěch: *Dvojí hlaholské ch v hlaholici*. IN: *Slavia*, 33, 1964, 182– 193.

¹⁴ Tkadlčík, Vojtěch: *Dvě reformy hlaholského písemnictví*. IN: *Slavia*, 32, 1963, 360– 366.

¹⁵ Tkadlčík, Vojtěch: *K datování hlaholských služeb o sv. Cyrilu a Metoději*. IN: *Slovo*, 27, 1977, 85– 128.

¹⁶ Tkadlčík, Vojtěch: *Rimskyj misal povelěnijem svjataho vseljenskaho senma vatikansaho druheho obnovljen i oblastiju Pavla papeža šestaho izdan. Mešnjij čin s izbranyimi mšami vlašča češskaho v slověnskyj jazyk přeložen*. Olomouc, 1992.

Tkadlčik byl jediný, kdo se o novou církevní slovanštinu na našem území zajímal a tento liturgický jazyk oživoval. Snahy o obnovení cyrilometodějského kultu sahají na příklad k dr. Josefu Vajsovi či dr. Antonínu Stojanovi.

2. NOVÁ CÍRKEVNÍ SLOVANŠTINA ČESKÉHO TYPU

Chceme-li vymezit český typ nové církevní slovanštiny, měl by být objasněn samotný pojem. Václav Čermák pro popis všech tří fází staroslovanského spisovného jazyka uvádí základní terminologii: *redakce*, *typ a varianta*, přičemž podotýká, že v řadě prací dochází k synonymickému zaměňování bez jasného vymezení rozdílu. Za základní práci¹⁷ považuje dělení Františka Václava Mareše.

Variantou se dle Mareše rozumí zatím nesystematické pronikání regionálních jazykových prvků do nejstarší podoby staroslověnského jazyka, tedy velkomoravské staroslověnštiny 9.–11. století, tudíž kontinuita jazyka je zachována a jedná se pouze o období jednoho společného jazyka.

Problematictější je vzájemně odlišit *typ* a *redakci*. Večerka ve svých pracích¹⁸ tyto dva pojmy považuje za rovnocenné a synonymně je v textech zaměňuje. Tak v několika příspěvcích činí i František Václav Mareš, hovoří-li však o nové církevní slovanštině, pak užívá pouze pojmu *typ*.

Redakce z jazykového hlediska znamená mladší vývojový stupeň spisovného staroslovanského jazyka, kdy dochází k prohlubování a zvětšování teritoriálních rozdílů v církevněslovanském jazyce.¹⁹ Jako rozlišovací faktor pojmů redakce a typ je možno brát celistvost jazykového systému, starší fáze vykazují vzájemnou provázanost celého jazykového systému církevněslovanského jazyka, jednotlivé verze označujeme jako redakce s oblastním označením.²⁰ Jazykové typy do určité míry navazují na předchozí společnou cyrilometodějskou tradici v oblasti jazykové i mimojazykové, ale dohromady je není možno sjednotit v celistvý jazykový útvar, jejich vztahy jsou z jazykového pohledu volnější.

¹⁷ Práce o propojení fází staroslovanského jazyka.

¹⁸ Na příklad v publikaci Večerka, Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Olomouc, 2006.

¹⁹ Čermák, Václav: *K pojetí nové církevní slovanštiny v areálu Slavia orthodoxa a Slavia latina*. IN: *Slavia*, roč. 77, 2008, Praha.

²⁰ Příklad: Církevní slovanština polské redakce, srbské redakce, ruské redakce atd.

Z tohoto důvodu je znemožněn jednoduchý fonologicko-morfologický převod z jednoho typu do druhého.

Ve Vajsově pojetí nové církevní slovanštiny²¹ figurují pouze dva jazykové typy, a to ruský a charvátský. Marešovo vyčlenění třetího, tj. českého typu, je především pro uměle zkonstruovanou vzájemnou korelaci návaznosti na cyrilometodějskou tradici tohoto typu k dalším dvěma.

Oblast *Slavia latina*, tím pádem i český prostor, se vyznačuje uměle zrekonstruovaným původem nové církevní slovanštiny pouze pro účely slovanské bohoslužby. Do II. vatikánského koncilu²² byla používána církevněslovanská liturgie spolu s latinskou,²³ poté s liturgií v národním jazyce, aniž by byla latina zrušena jako tradiční církevní jazyk. Jazyk staroslověnský má pro Slovany obdobnou funkci jako latina. Novocírkevněslovanská liturgie však nikdy nezískala v oblasti *Slavia latina* výsadní postavení, naopak má i v dnešní době, stejně jako latinská, charakter slavnostní a je sloužena jen výjimečně.

Po první světové válce sílily požadavky k uplatnění národního jazyka v liturgii. V roce 1920 bylo v Československu dosaženo povolení ke sloužení bohoslužeb v církevní slovanštině pro několik svátků českých a moravských patronů,²⁴ a to na osmi místech v Čechách a na jednom na Moravě. Pro tyto účely byly vydány novocírkevněslovanské bohoslužebné texty (charvátsko-církevněslovanský misál), které nově vydal a sestavil Josef Vajs.²⁵

Vajs si silně uvědomoval, že vzdálenost mezi dnešní češtinou a charvátským typem nové církevní slovanštiny je dosti značná. Z tohoto důvodu

²¹ Mareš, František Václav: *Vajsova česká redakce nové církevní slovanštiny*. IN: Bauerová, Marta (ed.). *Studia palaeoslovenica*. Praha, 1971.

²² Zasedal v letech 1962–1965 a povolil mj. sloužení římskokatolické mše svaté v národních jazycích.

²³ Plnila zajímavou alternativu k latinské liturgii, protože alespoň částečně suplovala nedostatek národního jazyka v liturgii v Chorvatsku a v českých zemích a napomáhala k jejímu lepšímu chápání. Čermák, Václav: *K pojetí nové církevní slovanštiny v areálu Slavia orthodoxa a Slavia latina*. IN: *Slavia*, roč. 77, 2008, Praha.

²⁴ Konkrétně se jednalo o sváteční dny 16. 5. (sv. Jan Nepomucký), 4. 7. (sv. Prokop), 5. 7. (sv. Cyril a Metoděj), 16. 9. (sv. Ludmila), 28. 9. (sv. Václav).

²⁵ Vepřek, Miroslav: *Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka – literární a jazykový experiment?* *Bohemica Olomucensia* 1/2010.

začal realizovat myšlenku vytvoření českého typu nové církevní slovanštiny, což byl úkol nelehký pro nedostatek materiálu, na který by bylo možno plynule navázat.²⁶ Oproti východní části, kde v liturgii figuroval v podstatě jeden jazykový typ, a to ruský, byla situace v dnešním Chorvatsku a hlavně v českém prostředí složitější. Nová církevní slovanština charvátského typu systematicky navazuje na tamější redakci charvátskohlaholskou schválenou papežskou instancí již v polovině 12. století. Jedinou podmínkou bylo užívání slovanského, tj. hlaholského písma. Krátké přerušení návaznosti na jazyk této redakce nastává v polovině 19. století, kdy byly liturgické texty a jazyk rusifikovány dle ruských liturgických památek 18. století.²⁷

Hlavní metodologický postup při sestavování českého typu spočíval v bohemizaci „hláskoslovných kroatismů“²⁸ charvátského typu nové církevní slovanštiny. Za základní opěrné dílo vybral Vajs *Kyjevské listy*²⁹ a *Pražské zlomky hlaholské*. Výstupem těchto bohemizačních snah bylo vydání liturgických textů *Služebnik*.³⁰

2. 1. Novocírkevněslovanské památky

Josef Vajs se angažoval i v obnově slovanské liturgie v charvátském prostředí, a to především vydáním misálu ve slovanském jazyce navazujícím na jazyk domácích památek 14. století. Misál vyšel ve dvou vydáních, v obou případech pod stejným názvem *Rimski misal – Missale Romanum Slavonico idiomate*. Byla vydána příručka pro charvátské kněze užívající v liturgii slovanský jazyk *Abecedarium palaeoslovenicum in usum glagolitarum*. Zde byla obsažena

²⁶ Mareš, František Václav: *Vajsova česká redakce nové církevní slovanštiny*. IN: Bauerová, Marta (ed.). *Studia palaeoslovenica*. Praha, 1971.

²⁷ Čermák, Václav: *K pojetí nové církevní slovanštiny v areálu Slavia orthodoxa a Slavia latina*. IN: *Slavia*, roč. 77, 2008, Praha.

²⁸ Čermák, Václav: *K pojetí nové církevní slovanštiny v areálu Slavia orthodoxa a Slavia latina*. IN: *Slavia*, roč. 77, 2008, Praha.

²⁹ Jak již bylo zmíněno, jedná se o památku nevelkého rozsahu, ale zachovávající velkomoravskou staroslověňštinu přímo a bez dalších jazykových vlivů.

³⁰ Vajs, Josef: *Služebnik. Čin i Pravilo Mši Rimskago Slověnskym Jazykom i Mša Svätcem Vlašča Češkago*. Praha, 1922.

poučení o grafice a výslovnosti, latinkou psaná morfologická paradigmata i ukázky textů. Druhé upravené vydání obsahovalo ještě paradigmata v charvátské hranaté hlaholici, popis změn hláskoslovné struktury, slovníček a další ukázky z již zmíněného misálu. Římskému misálu se Vajs věnoval i nadále. K dalšímu vydání slovanského misálu došlo v roce 1927. V této verzi je paralelně otištěno znění liturgických textů v latince a chorvatské hranaté hlaholici.

Snahy o obnovení zájmu o liturgii slovanskou spatřujeme v českém prostředí od 60. let 19. století. Za hlavní impulsy můžeme považovat oslavy související s cyrilometodějským výročím a také ve velehradských kongresech pořádaných od počátku 20. století pro posílení slovanského unionismu.³¹ Snahy o slovanskou jednotu byly omezeny nedostatkem liturgických textů ve vyhovujícím jazyce. Tehdy nově v Chorvatsku vydaný Římský misál se stal pro české proslovansky orientované katolické kněze vhodnou alternativou pro povinnou latinskou bohoslužbu.³² Do popředí zájmu se dostaly opět *Kyjevské listy*, převládá názor, že zachycují jazykový i paleografický standard Velké Moravy a pro svou bohemizující hláskoslovnou podobu představují vhodné východisko k novocírkevněslovanským bohoslužebným textům. V roce 1920³³ bylo dosaženo povolení sloužit slovanské katolické bohoslužby. Liturgické texty připravené J. Vajsem lze ale považovat za nedostačující především z pohledu jazykové bohemizace,³⁴ proto od druhé poloviny 20. Století započaly práce na novém misálu. Přípravy tohoto misálu na sebe vzal *Mons. prof. ThDr. Vojtěch Tkadlčík*.³⁵

³¹ Za ústřední postavu velehradských kongresů považujeme dr. Antonína Stojana (jeho odkaz žije na Velehradě dodnes, např. zřízením církevního Stojanova gymnázia), jenž oživil myšlenku slovanské jednoty ve víře. Centrem těchto snah a hnutí byl ustanoven Velehrad, neboť ten byl považován za původní středisko apoštolské činnosti sv. Cyrila a Metoděje na Moravě. Tkadlčík, Vojtěch: *Minulost a budoucnost velehradských kongresů*. Praha, 1993.

³² Nebylo tomu poprvé, co se na českém území užívala v liturgii vedle české redakce církevní slovanštiny také církevní slovanština charvátské redakce. Byla praktikována v klášteře Na Slovanech od počátku 14. století do počátku husitských válek.

³³ Podrobně viz výše.

³⁴ Mareš, František Václav: *Vajsova česká redakce nové církevní slovanštiny*. IN: Bauerová, Marta (ed.). *Studia palaeoslovenica*. Praha, 1971.

³⁵ Z dochované Tkadlčíkovy korespondence víme, že *Kyjevské listy* se staly hlavní předlohou pro podobu nově vznikajícího misálu.

2. 2. Hlaholský misál

V dnešní době jsou známy tři verze Hlaholského misálu, z toho dvě byly publikovány, jedna nikoliv. Misál je souborem novocírkevněslovanských liturgických textů. Verze, kterou dnes známe pod názvem „*Rimskyj misal povelňijem svjataho vseljenskaho senma vaticansaho druhého obnovljen i oblastiju Pavla papeža šestaho izdan. Mešnjij čin s izbranymi mšami vlašča češkaho v slověnskyj jazyk přeložen*“, byla publikována v Olomouci v roce 1992 jako oficiální liturgický text pro všechny české a moravské arcidiecéze.³⁶

Charakteristickým rysem Hlaholského misálu je paralelní otištění v hlaholici Kyjevských listů a latince, která má napomáhat ke správné výslovnosti. Je všeobecně známo, že se nejedná o transliteraci jednoho jazykového systému do druhého, tedy že v textu objevují odlišnosti – na příklad hláskové.³⁷ Některé zásady při přepisu do latinky uvádí Tkadlčík v doslovu samotného misálu.³⁸

Po jazykové stránce představuje Hlaholský misál právě nový typ české církevní staroslovanštiny, která nemohla být rekonstruována ze staršího stavu, ale je ovlivněna několika prameny jak data staršího, tak i současného.

2. 2. 1. Inspirační zdroje

Tkadlčíkův misál není pozoruhodný jen po jazykové stránce, za povšimnutí stojí i z hlediska původu, který je značně různorodý. Za hlavní

³⁶ Katolická, Eva: *Lexikon Tkadlčikova Hlaholského misálu*. Nепublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2013.

³⁷ Podrobnou hláskoslovnou analýzu textů HM v obou typech písma vypracovala Eva Hrdinová v roce 2010.

³⁸ Tkadlčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 189–193.

inspirační zdroj považujeme několikrát zmiňovanou literární památku velkomoravské staroslověnské tradice, tj. *Kyjevské listy*.³⁹

Sám Tkadlčík se o nich vyjádřil v dopise F. V. Marešovi takto:

„[...] *My Češi máme nejen právo, ale i povinnost vrátit se až ke Kyjevským listům, této nejstarší slov. liturgické památce X. stol., protože je naše, ale ještě více proto, že je časově nejbližší době cyrilometodějské a že nám zachovala dílo cyrilometodějské v nejcistší dosažitelné formě [...].*“⁴⁰

K dalším předlohovým textům můžeme přiřadit památky církevněslovanské českého původu z 10. a 11. století. Jedná se o jazykový vzor zachycující míru bohemizace v *Pražských hlaholských zlomcích* přímo navazující na velkomoravskou jazykovou tradici. Opomenout nemůžeme ani prostředí charvátské a s ním spojenou práci Josefa Vajse. V roce 1939 byl vydán text obsahující první eucharistickou modlitbu, tzv. římského kánonu. Nejstarší doložená rukopisná verze je datována do 14. století, nalézt ji můžeme mj. v charvátskohlaholském misálu *Illyrico 4*. Jedná se zřejmě o mladší opis původně velkomoravského liturgického textu, dnes je zmíněná verze obsažená i v jiných novocírkevněslovanských misálech římského ritu.⁴¹ Z dalších předloh liturgických textů J. Vajse jmenujme soubor *Služebník*⁴² (srov. výše). Do misálu byly zahrnuty i soudobé církevněslovanské liturgické texty chorvatské redakce. V tomto případě se hlavním inspiračním zdrojem stal misál z roku 1980 J. L. Tandariće.⁴³ Podobnost sledujeme u třetí eucharistické modlitby, která se v římské liturgii objevuje až po Druhém vatikánském koncilu, a tudíž není možno

³⁹ Z *Kyjevských listů* převzal Vojtěch Tkadlčík do svého misálu např. text mešního formuláře ke svátku sv. Klimenta (23. listopadu). Vepřek, Miroslav: *Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka – literární a jazykový experiment?* Bohemica Olomucensia 1/2010.

⁴⁰ Martinková, Michaela: *Latinsko-staroslověnský index jako součást rukopisné pozůstalosti V. Tkadlčíka*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2010. s. 21. Více též v kartonu č. 19, CA VR. Dopis byl napsán 25. listopadu 1954.

⁴¹ Vepřek, Miroslav: *Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka – literární a jazykový experiment?* Bohemica Olomucensia 1/2010.

⁴² Shodné pasáže nacházíme např.: v modlitbách ke svátku sv. Ludmily. Paralelní srovnání obou textů uvádí Vepřek, Miroslav: *Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka – literární a jazykový experiment?* Bohemica Olomucensia 1/2010.

⁴³ Tandarić, Josip Leonard (ed.): *Čin misi s izbranimi misami*. Zagreb, 1980.

navázat na starší liturgickou tradici. Zřejmě se jedná o mladší překlad této modlitby.⁴⁴

2. 2. 2. Latinsko-staroslověnský index

V dochované pozůstalosti V. Tkadlčíka v CA VR je vedle korespondence na tomtéž místě uložena i kartotéka čítající tři soubory kartotéčních lístků s označením: „*Latinsko-český slovník*“, „*Slovník k V(ita) M(ethodii)*“⁴⁵ a „*Latinsko-slovanský slovník*“.⁴⁶ Poslední zmíněný, rozložený ve třech krabicích, byl v roce 2010 podroben detailnější analýze Michaelou Martinkovou na podnět Heleny Bauerové. Z jejích zjištění víme, že se s největší pravděpodobností jedná o latinsko-staroslověnskou kartotéku, které by však více náleželo označení „index“, neboť zkoumaný materiál nevykazoval charakteristické rysy slovníku, tj. abecední či jiné systematické uspořádání hesel ani údaje o prameni doloženého tvaru. U sloves je uveden pouze infinitiv, nikoliv s obvyklým doplněním 1. os. sg. prézenta. Další tvarové doplnění (zpravidla koncovky genitivu sg.) postrádají i substantiva, adjektiva, pronomina či numeralia.

Martinková během svého výzkumu vyslovila čtyři hypotézy týkající se *Latinsko-staroslověnského indexu*. Jedna z nich se přímo dotýká Hlaholského misálu Vojtěcha Tkadlčíka.⁴⁷ Kartotéční lístek obsahuje na levé straně latinské

⁴⁴ Vepřek, Miroslav: *Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka – literární a jazykový experiment?* Bohemica Olomucensia 1/2010. s. 56.

⁴⁵ Kartotéční krabice nese název „*Biblické citace ve VM*“. Inventář pozůstalosti sestavil Antonín Vedral, který předpokládal, že zmínění VM odkazuje k prameni „Vita Methodii“, a proto připsal označení do závorek. Hypotézu však patrně neověřil a dle zjištění M. Martinkové se lexémy uvedené na lístcích kartotéky neshodují s textem legendy. Martinková, Michaela: *Latinsko-staroslověnský index jako součást rukopisné pozůstalosti V. Tkadlčíka*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2010.

⁴⁶ Dle zaměření V. Tkadlčíka, tj. paleoslovenistika, očekávalo by se spíše označení „*Latinsko-staroslověnský slovník*“. Martinková, Michaela: *Latinsko-staroslověnský index jako součást rukopisné pozůstalosti V. Tkadlčíka*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2010.

⁴⁷ Tzv. „druhá hypotéza“: Latinsko-staroslověnský index byl sestaven za účelem vytvoření a překontrolování HM, tedy pouze pro Tkadlčíkovy osobní potřeby. Martinková, Michaela:

slovo, případně slovní spojení, pravá strana přísluší staroslověnskému ekvivalentu. Většinou jsou lístky opatřeny dalšími částečnými či úplnými synonymy. Předmětem bádání M. Martinkové bylo i zjištění, dle jakých měřítek Tkadlčík tyto staroslověnské ekvivalenty latinského hesla vybíral. Řazení synonym odpovídalo cyrilské abecedě. Bádání v roce 2010 nepotvrdilo domněnku, že byly staroslověnské ekvivalenty doplňovány dle SJS. Pravděpodobně byla vybírána jen ta stsl. synonyma, kterým odpovídal latinský ekvivalent uvedený v záhlaví hesla indexu.⁴⁸

Za velmi přínosnou považujeme i komparaci lexika obsaženého v Kyjevských listech a Tkadlčíkově indexu. Závěry tohoto zkoumání mohou, byť ne zcela spolehlivě, potvrdit hypotézu M. Martinkové o souvislosti Latinsko-staroslověnského indexu a Hlaholského misálu.⁴⁹ Dle Martinkové se však v případě *Latinsko-staroslověnského indexu* jedná o podkladové dílo k SJS, nikoliv primárně k HM.

Zmíněné poznatky a vůbec nález takové kartotéky je možné využít k doplnění námi vypracovaného „indexu verborum“ k HM o latinské paralely. Ačkoliv se zdá, že se jedná o banální záležitost, celá věc je komplikována právě několika synonymy u jednoho latinského lexému. Bez podrobného zkoumání nejsme schopni jednoznačně určit, které latinské slovo položit do rovnítka se staroslověnským, chceme-li ke každému vyexcerpovanému stsl. heslu doplnit jediné heslo latinské.⁵⁰

Latinsko-staroslověnský index jako součást rukopisné pozůstalosti V. Tkadlčíka.

Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2010. s. 12.

⁴⁸ Martinková, Michaela: *Latinsko-staroslověnský index jako součást rukopisné pozůstalosti V. Tkadlčíka.* Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2010.

⁴⁹ Slovní zásoba obou zmíněných pramenů se do jisté míry překrývá, neboť Kij. považujeme za předlohu HM. Martinková ovšem zjistila, že lexémy uváděné Tkadlčíkem z Kij. jsou zároveň obsažené v SJS, není možné dokázat, odkud byly lexémy primárně excerpovány. Shoda byla objevena i v případě lexémů obsažených v SJS a Tkadlčíkově indexu.

⁵⁰ Z uvedeného důvodu vynecháváme latinské (i jiné, např. české) ekvivalenty, ale ponecháváme tuto problematiku otevřenou a připravenou k dalšímu zkoumání.

3. HLÁSKOSLOVNÁ CHARAKTERISTIKA

HLAHOLESKÉHO MISÁLU

Hlaholský misál je v poslední době podrobován všestrannému vědeckému bádání. Hláskové analýze se věnuje Eva Maria Hrdinová již od diplomové práce.⁵¹ Ucelený výzkum vyšel jako publikace v roce 2012 pod názvem „*Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčika: hláskoslovná analýza*“. Pozornost je věnována změně jerů a nosovek, bohemismům a jihoslovanským hláskovým jevům. Hrdinová věnovala ve svém bádání pozornost pouze lexémům obsahujícím právě jery a nosovky; přičemž mimo zájem ponechala další hláskoslovné jevy HM, jejichž výskyt je v misálu nahodilý, tudíž jsou obtížně redakčně zařaditelné.⁵²

3. 1. Jery

Nejvýraznějším rozdílem mezi textem hlaholským a psaným latinkou je výskyt jerů, měkkého i tvrdého.⁵³ Výskyt obou jerů v této novocírkevněslovanské liturgické památce je v souladu s hlavním předlohovým textem velkomoravské staroslověnštiny, tj. s textem *Kyjevských listů*. Tkadlčík dodržoval jak jejich zánik, tak případnou vokalizaci. Při obou zmíněných procesech se jery řídí tzv. Havlíkovým jerovým pravidlem.⁵⁴ Shrneme-li ještě jednou „jerovou situaci“ v HM zjistíme, že jery jsou zachovány pouze v části psané hlaholicí.

⁵¹ Hrdinová, Eva: *Hlaholský Římský misál – Missale romanum (Hlásková analýza)*. Nепublikovaná magisterská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2002.

⁵² Srov. Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčika: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012. s. 35.

⁵³ Oproti misálům Josefa Vajse Tkadlčík v textu psaném hlaholicí využívá jak jeru měkkého, tak i tvrdého. Ve Vajsových misálech nalezneme pouze jeden jer, dle tradice chorvatské církevní slovanštiny.

⁵⁴ Podle pravidla zanikají jery v liché pozici, počítáme-li odzadu. Naopak sudá pozice znamená pro jer vokalizování na plný vokál. V českém prostředí se jedná o vokál „e“ za oba jery.

Novocírkevněslovanský text psaný latinkou dle tradice české redakce církevní slovanštiny využívá za vokalizované jery vokálu „e“, a to za oba typy jerů.

Hrdinová v Hlaholském misálu vyexcerpovala celkem 984 jerů v liché pozici. V souladu s Havlíkovým jerovým pravidlem tyto jery zanikly. Bylo zjištěno, že nejčastější pozice zaniklých jerů je v případě HM na konci slov. S vokalizovanými jery se v HM setkáme v 60 případech. Jak již bylo zmíněno, v českém prostředí je hláska nahrazující vokalizované jery tradičně „e“. „Vokalizace jerů s touto střídnicí probíhá v HM důsledně. Některé tvary s vokalizovanými jery však nemají oporu v češtině a byly zřejmě rekonstruovány podle staroslověnského tvaru s jery.“⁵⁵

Podle Havlíkova jerového pravidla souvisí zánik i vokalizace jerů s pozicí jeru. V Hlaholském misálu jsou však doloženy i případy, kdy jer v liché pozici je vokalizován rovněž na hlásku „e“. Hrdinová prokázala 15 výskytů, především v předložkách „*st*“ a „*vt*“, vokalizováno na „*se*“ a „*ve*“. Další jerové zvláštnosti se v misálu vyskytují v 19 případech. V jediném případě jde o tzv. dloužený jer,⁵⁶ patnáctkrát se setkáváme s alternací měkkého jeru a měkkého „*i*“, v jednom případě pak měkký jer alternuje s tvrdým „*y*“.

Pro naši práci jsou badatelské výsledky Evy Hrdinové zachycující nejen jerové zvláštnosti užitečné zvláště ve fázi rekonstrukce základních tvarů lexémů, jež nejsou explicitně v textu obsaženy. Opíráme se především o *Slovník jazyka staroslověnského*,⁵⁷ kde sledujeme slovní tvary s oběma typy jerů, tj. před jejich zánikem, či vokalizací.

Uvedeme několik příkladů, kdy jsme museli s jery při rekonstrukcích počítat. SJS uvádí femininum „*мышьца*“ ve významu paže, rámě. Jelikož se měkký jer nachází v liché pozici, bude výsledný námi sestavený základní tvar „*myšca*“.

⁵⁵ Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012. s. 37.

⁵⁶ Jedná se o případ, kdy ještě před zánikem jeru dojde k prodloužení tvrdého jeru na tvrdé *y*.

Uvažujeme o analogii k osobnímu zájmenu *my*. Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012.

⁵⁷ *Slovník jazyka staroslověnského I–IV*. hl. red. J. Kurz, IV. díl Z. Hauptová. Praha, 1958–1997.

Jako další příklad uvedeme neutrum „*сърдъце*“. Zde pozorujeme přítomnost dvou jerů, oba v ncsl. českého typu zaniklé, jelikož se nejedná o souvislou řadu jerů. Oproti tomu v maskulinu „*отъць*“ lichý koncový jer zaniká a sudý se vokalizuje na „e“, přepisujeme jako „*otec*“. Vokalizaci jeru sledujeme i v i-kmenovém substantivu ženského rodu „*ръвность*“. Měkký jer v koncové pozici počítáme jako lichý, a tudíž dle pravidla o zániku a vokalizaci jerů zanikne. Souvislá řada jerů je přerušena vokálem „o“, z toho důvodu měkký jer po „o“ počítáme opět jako lichý, bezprostředně následující měkký jer vokalizujeme na hlásku „e“. Rekonstruovaný tvar substantiva ve významu „*horlivost*“ v indexu verborum je tedy „*revnost*“.

K doloženému tvaru z HM „*zakonnika*“ doplňujeme základní podobu „*zakonnik*“. V SJS je vedle tvaru „*законик*“ samostatně i „*законьникъ*“, po zániku obou jerů se vedle sebe dostává hlásková skupina „*nn*“.

3. 2. Nosovky

Redakce nové církevní slovanštiny Hlaholského misálu Vojtěcha Tkadlčika se vyznačuje také výskytem nosových hlásek. Konkrétně se jedná o nosovky „*ę*“ a „*ǫ*“, rovněž v prejotované verzi, tj. „*ję*“ a „*jǫ*“. Dle HM je doporučená výslovnost nosovky *ę* zpravidla „*ja*“.⁵⁸ Kromě této výslovnosti se za nosovku objevují ještě střídnice „*e*“, „*a*“, „*je*“ a „*ě*“. „Zatímco „*e*“ a „*a*“ jsou považovány za střídnice české, je pozice „*ja*“ mezi těmito střídnicemi nejasná. Protože se nejedná o střídnici v pravém slova smyslu, je [...] nazývána substitucí. Jan Gebauer připouští „*ja*“ jako českou střídnici za „*ę*“ pouze coby nářeční

⁵⁸ Jako příklad uvádí Tkadlčík v závěru HM adverbium „*вѣце*“ – vyslovované „*vjace*“. Konkrétně viz s. 61 v HM.

odchylku [...].⁵⁹ Proč se v hláskovém repertoáru HM vyskytuje „ja“ jako hlavní doporučená výslovnost, může objasnit teorie tzv. *třetího jat*.⁶⁰

Za nejčastější případ střídnice „ja“ za nosovku „ǣ“ můžeme v HM považovat zvrtné zájmeno v nč. „se“, tj. v přepisu „sja“. V naší rekonstrukci jsme střídnici „ja“ za nosovku uplatnili při sestavování základního tvaru k doloženému „*probasja*“.⁶¹ V SJS doloženo „*npobaca*“, což odpovídá vyexcerpovanému lexému dle zásad přepisu Vojtěcha Tkalčíka. Tento slovesný tvar tedy řadíme pod infinitiv slovesa „*probosti*“.⁶²

Oproti nosovce „ǣ“ je situace s přepisem a výslovností nosovek „ǫ a jǫ“ jednoznačná. V textu psaném latinkou odpovídají zmíněným nosovým hláskám pouze české střídnice „u“ a „ju“.⁶³ Příkladem uvádíme „*řoka*“ vs. „*ruka*“.⁶⁴ Z naší rekonstrukce pak sloveso „*bluditi*“ v SJS uvedené s nosovkou ve tvaru „*блждуми*“⁶⁵ či prepozice v SJS „*npomuǣ*“⁶⁶, v indexu verborum „*protivu*“.

3. 3. Bohemismy

Bohemizačních rysů je v HM celá řada. „Některé z nich, např. zavádění střídnic „c“ a „z“ za praslovanské „tj, dj, kt“, se odrazily již v nejstarších církevněslovanských památkách, např. právě v předlohových *Kyjevských listech*. Jiné, např. změna „g“ v „h“ církevní slovanštinu nezasáhly,⁶⁷ ale odrazily se ve

⁵⁹ Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkalčíka: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012. s. 44.

⁶⁰ Teorii propagoval především hlavní Tkalčíkův spolupracovník F. V. Mareš. Více viz Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkalčíka: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012. s. 44.

⁶¹ „Probasja rucě moji i nozě moji, isčisja vše kosti moje“ (Ps 22 [21], 17) IN: Tkalčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 137.

⁶² SJS 1. díl, s. 338.

⁶³ Po palatálách „c, č, š, z, ž, ň“ vyslovujeme „u“, např. „mezu, kňazu“. Tkalčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 192.

⁶⁴ Tkalčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 192.

⁶⁵ SJS 1. díl, s. 118

⁶⁶ SJS 3. díl, s. 390.

⁶⁷ Srov. Mareš, František Václav: *Vajsova česká redakce nové církevní slovanštiny*. IN: Bauerová, Marta (ed.). *Studia palaeoslovenica*. Praha, 1971.

vývoji češtiny. Protože HM patří k textům nové české redakce církevní slovanštiny, jsou i v jeho hláskoslovném plánu znaky nesoucí stopy bohemizace.⁶⁸ Příkladem uvádíme pro české ncsl. prostředí typickou změnu „g > h“. Eva Hrdinová zjistila, že hláska „h“ se v obou částech misálu vyskytuje v celkem 225 případech. Z převážné většiny se jedná o střídnicí za praslovanské „g“. Naše rekonstrukce opírané o SJS s touto změnou počítají a v základních podobách lexémů se na rozdíl od SJS hláska „h“ objevuje. Početně je zastoupena skupina slov obsahující podobu lexémů „*blaho*“.⁶⁹ Umístění „h“, které realizujeme jako střídnicí za „g“, nemá v naší analýze podrobované části HM vliv. Počáteční „h“ objevující se převážně ve slovech nečeského původu, např: *hosana, haleluja*,⁷⁰ *hymna*, jsme v části „*Vlašče o svjatych*“ nenalezli.

Ne všechna „g“ vyskytující se v textu hlaholském jsou v textu psaném latinkou převedena na hlásku „h“. Ve většině případů tato změna uplatněna byla. Onu výjimku tvoří především vlastní jména. Na příklad: *Agnija, Angelarij, Hedviga* a také slovanské jméno *Gorazd*, které v této podobě jednoznačně odkazuje na biskupa Gorazda – Metodějova nástupce.⁷¹

3. 4. Paleoslovenismy

K dalším hláskovým jevům, které byly v publikaci Evy Hrdinové podrobně popsány, ale pro naši práci jsou rovněž důležité, patří jazykové jevy obecně jihoslovanské.⁷² S těmito jevy jsme se museli seznámit především z důvodu, abychom náležitě zrekonstruovali v textu HM nedoložené základní tvary.

⁶⁸ Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčika: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012. s. 46.

⁶⁹ Blahočestnyj*, blahosloviti*, blahoslovljenije*, blahost, blahovoljenije atd.

⁷⁰ Hlaholský misál tuto interjekci obsahuje pouze bez protetického „h“, tedy v podobě „aleluja“.

⁷¹ V současné češtině se ani v jednom z uvedených příkladů hláska „h“ nevyskytuje.

⁷² Dle poznatků E. Hrdinové ponecháváme těmto jevům taktéž název „paleoslovenismy“.

Mezi hláskové změny tohoto původu patří zjednodušení hláskové skupiny „*dl*“ a „*tl*“ pouze na „*l*“. Zkoumaného úseku se týká jen skupina „*dl*“. V konkrétních případech slova: „*moliti**“, „*molitva*“, „*moljenije*“.⁷³

V rámci této kategorie sledujeme předponu „*ras-/raz-*“ jako důsledek metateze likvid v době praslovanské.⁷⁴ Zkoumaný materiál vykazuje striktní dodržování uvedených předpon tam, kde se naproti tomu v současné češtině vyskytuje předpona „*rot-*“, přičemž „*t*“ supluje kterýkoliv konsonant kromě „*r*“ a „*l*“. Analogicky jsme tedy k doloženým lexémům doplnili tyto základní tvary: „*raspaliti**“, „*raspjati**“, „*rastočenyj**“, „*različnyj**“, „*razrěšiti**“.

Vliv jihoslovanského jazykového prostředí spatřujeme v zavádění předpony „*iz-/is-*“ do slov, kde texty v západoslovanském teritoriu uvádí předpon „*vy-*“.⁷⁵ V tomto případě dodržujeme úzus Hlaholského misálu a v souladu se SJS jsme doplnili např. tyto základní tvary: „*ispovědanije**“, „*isprosiť**“, „*izbavitel*“ či „*izbrati**“⁷⁶ apod.

⁷³ Srov. současný český jazyk: „*modlit, modlitba, modlení*“

⁷⁴ Podrobně Večerka, Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006..

⁷⁵ Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012. s. 55.

⁷⁶ Srov. s novočeským stavem: vyznání, vyprosit, vykupitel, vybrat.

4. METODOLOGIE REKONSTRUKCE ZÁKLADNÍCH TVARŮ

V této práci se budeme věnovat lexikální analýze Hlaholského misálu. Na základě zvoleného materiálu se pokusíme zrekonstruovat kompletní využitou lexikální zásobu. Díky tomu bude umožněno další bádání v oblasti lexikální, tj. zda se Vojtěch Tkadlčík při sestavování textů inspiroval lexikem tradičně českým, jihoslovanských či východoslovanských redakcí církevní slovanštiny a kde preferoval tvary „klasické“ staroslověnštiny.

Analyzovaná textová část se rozkládá na 66 stranách, což představuje pramenný základ čítající 1138 lexémů. Nutno podotknout, že v centru zájmu stojí pouze text psaný latinkou, tu nalezneme na pravé straně při otevřeném misálu.

Při sestavování indexu verborum jsme postupně excerpovali všechny lexémy na stránkách, nejedná se tudíž o analýzu pouze vybraných slovních druhů. V řazení získaného lexikálního materiálu dodržujeme novočeský abecední pořádek, jelikož jsou použity grafémy dnes běžně užívané, neměla by být orientace ve výsledné práci problematická. Text *Hlaholského misálu* chápeme jako liturgické dílo, a tudíž akceptujeme zvláštní náležitosti vycházející z povahy pramene. V konkrétním případě se jedná o ponechání velkého písmene v případech, kde je to v profánních textech diskutabilní.⁷⁷

Po dokončení „katalogizační“ práce přišlo na řadu dohledávání a doplňování základních tvarů, které Hlaholský misál neobsahuje. Za hlavní opěrnou „příručku“ při rekonstruování tvarů jsme zvolili *Slovník jazyka staroslověnského*.⁷⁸ Využili jsme i dalších učebnic a příruček, př. *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*,⁷⁹ *Staroslověnština v kontextu slovanských*

⁷⁷ Výrazy vztahující se k trojjedinosti Boha: *Otec, Krev, Duch, Tělo* či k Panně Marii: *Děva*.

⁷⁸ *Slovník jazyka staroslověnského I–IV*. hl. red. J. Kurz, IV. díl Z. Hauptová. Praha, 1958–1997.

⁷⁹ *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*. Praha, od r. 1989.

jazyků.⁸⁰ Tyto dodatečně doplněné tvary jsou v indexu verborum označeny hvězdičkou (*). Označení klademe za zrekonstruovaný tvar, aby nedošlo k záměně s obecně známými stsl. rekonstrukcemi, kde se označení klade před slovní tvar. Námi sestavený základní tvar zvýrazňujeme, jelikož jsme si vědomi, že tvar není nesporný a o jeho podobě může být vedena další diskuze.

Při rekonstrukcích jsme se museli v mnoha případech vyrovnat s hláskovými odlišnostmi v HM a SJS. Nejčastějším příkladem byla rozdílnost výskytu jerů; „Tkadlčikova“ redakce nové církevní slovanštiny v latinkou psaném textu jery neobsahuje. Pro naši práci jsme čerpali z poznatků práce Evy Hrdinové,⁸¹ kde jak již bylo zmíněno výše, nebylo ve vokalizování či zániku jerů odchylek od „*Havlíkova jerového pravidla*“.

V překládané práci je dodržena grafická podoba práce předchozí. I v tomto případě je využito tabulky o pěti sloupcích. Pořadové číslo, nalezneme v prvním sloupci, nebylo přiděleno všem vyexcerpovaným lexémům, ale pouze slovnědruhového základu. Druhý sloupec náleží základnímu tvaru,⁸² v mnoha případech rekonstruovanému. Dále uvádíme slovnědruhovou charakteristiku v latinské terminologii. Vynechána je pouze v případě vlastních jmen.⁸³ Předposlední sloupec náleží tvarům lexému, které jsou v textu misálu obsaženy. Poslední údaj jsou čísla stran výskytu. Neuvádíme paginaci ke každému tvaru lexému, nýbrž souhrnně. Tento způsob se pro lepší orientaci osvědčil již v práci předešlé, tj. bakalářské.

⁸⁰ Večerka, Radoslav: *Staroslověňština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006.

⁸¹ Hrdinová, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčika: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012. s. 36–44.

⁸² O podobě základních tvarů viz dále.

⁸³ Jedná se především o jména světců (Marija, Cyril, Metodij aj.), ale i o názvy kalendářních měsíců, ač je nepíšeme s velkým počátečním písmenem.

4. 1. Substantiva

Pro substantiva jsme se rozhodli zvolit jako základní tvar v *nominativu singuláru*. Deklinace substantiv se řídí principem kmenovým. „Podle původního zakončení kmene se rozlišovaly kmeny samohláskové neboli vokalické (tj.: *o*-kmeny, *jo*-kmeny mužské a střední, *a*-kmeny, *ja*-kmeny mužské a ženské, *u*-kmeny a *i*-kmeny ženské a mužské) a neproduktivní a odumírající již kmeny souhláskové neboli konsonantické (tj. *n*-kmeny mužské a střední, *nt*-kmeny střední, *s*-kmeny střední, *tv*-kmeny a *r*-kmeny ženské.“⁸⁴ Kompletní přehled deklinačních vzorů je uveden v příloze.

4. 1. 1. Kmeny vokalické

Slovní zásoba Tkadlčikova Hlaholského misálu reflektuje flexi jmen staroslověnského stavu, a tedy i pozdně praslovanský, byť se již projevovaly s některé lokální odlišnosti.

O-kmenová maskulina, v nom. sg. zakončená v stsl. „-*ь*“,⁸⁵ v genitivu sg. po tvrdé souhlásce na „-*a*“, jsou v HM zastoupena především ve vlastních jménech,⁸⁶ a to *Ambroz* (gen. sg. *Ambroza*), *Cyryl* (*Cyryla*), *Gorazd* (*Gorazda*), *Kliment* (*Klimenta*) aj., ale také u apelativ *bok* (*boka*), *dar* (*dara*), *druh* (*druha*), *naslědnik* (*naslědnika*), atd.

Z o-kmenových neuter v nom. sg. pozitivně zakončených vokálem „-*o*“, gen. sg. „-*a*“ jsme z textů vyexcerpovali na příklad substantiva: „*bezočstvo*“ („*bezočstva*“) ve významu nestoudnost, drzost; „*blaženstvo*“ („*blaženstva*“), „*množstvo*“ („*množstva*“) aj.

⁸⁴ Večerka, Radoslav: *Staroslověňština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006. s. 139.

⁸⁵ Jelikož Hlaholský misál v textech psaných latinkou jery nezachovává, jsou substantiva zakončena samotným konsonantem. I nadále uvádíme zakončení dle stsl. stavu, jak je uvedeno v SJS, jelikož ten nám slouží jako základní opěrná pomůcka při rekonstrukci lexika č. ncsl.

⁸⁶ V indexu verborum ponecháváme prorpia bez slovnědruhové charakteristiky.

K *jo-kmenům mužského rodu* řadíme příklady: „*april*“ („*aprilja*“),⁸⁷ „*cěsar*“ („*cěsarja*“) apod. Jde o podstatná jména zakončená v nom. sg. na „*´b*“⁸⁸ a v gen. sg. „*-´a*“. Pod tento deklinační vzor spadají např. konatelská substantiva tvořená sufixy „*-tel´b*“ a „*-ar´b*“, dále substantiva se sufixem „*´bcb*“ česká ncsl. podoba sufixu „*-ec*“. V konkrétních příkladech jsou *jo-kmeny* v misálu zastoupeny těmito substantivy: „*pravitel*“ („*pravitelja*“), „*blahodětel*“ („*blahodětelja*“), „*obrazec*“⁸⁹ („*obrazca*“), „*oltar*“ („*oltarja*“) aj.

Velmi hojně je zastoupen deklinační typ *neuter jo-kmen* a hlavně pod tento typ patří *ijo-kmen*. Suffixy jsou stejné jako v případě (i)jo-kmenů rodu mužského. Uveďme opět několik příkladů ze samotného Hlaholského misálu, např. kompozicí vzniklá slova s lexémem „*blaho*“ „*blahorastvorjenije*“ („*-nja*“ v gen. sg.), „*blahohověnije*“, „*blahoslovljenije*“; „*krščenje*“, „*pakybytije*“, „*radovanije*“ atd.

Ze skloňovacích vzorů ženského rodu jmenujme *a-kmeny*, zakončené po tvrdé souhlásce v nom. sg. na „*-a*“, v gen. sg. „*-y*“, např.: „*děva*“ („*děvy*“), „*družina*“, „*hlava*“, „*hodina*“, „*mniška*“, „*věra*“.

V mužském rodě jsou *a-kmeny* zastoupeny např. substantivem „*papa*“.

Samostatně se vydělují substantiva v nom. sg. po měkké souhlásce zakončená na „*-´a/-´i*“, v gen. sg. „*-e*“⁹⁰ jako tzv. *ja-kmeny* v mužském i ženském rodě. Z feminin jsme vy excerpovali mj. vlastní jména „*Agnija*“, „*Marija*“ a z obecných jmen např. „*čša*“, „*desnica*“, „*Bohorodica*“ ...

Dalším vokalickým deklinačním vzorem jsou *i-kmeny* pro maskulinum a femininum. Za ženský rod uvádíme příklady „*blahost*“, dle SJS „*благодѣ*“⁹¹ s příslušným zakončením nominativu po měkké souhlásce „*-b*“, pro genitiv „*-i*“.

⁸⁷ SJS 1. díl, s. 47.

Ke zdůraznění měkkosti hlásky označující jinak tvrdou souhlásku se užívá grafické značky obloučku ˘. Heslo „*duben*“ tedy v SJS vypadá následovně: „*апрѣлѣ*“

⁸⁸ V české redakci nové církevní slovanštiny tato substantiva končí pouze na měkký konsonant.

⁸⁹ Podoba lexému odpovídá zásadám rekonstrukce. V SJS „*образьць*“, při uplatnění tzv.

Havlíkova jerového pravidla o zániku a vokalizaci jerů přepisujeme do latinky „*obrazec*“.

⁹⁰ Zakončení genitivu v Hlaholském misálu odpovídá dle zásad V. Tkadlčíka „*-ja*“.

⁹¹ SJS 1. díl, s. 107.

Pod tento skloňovací typ řadíme zrekonstruovaný tvar v nom. pl. fem. „*Sljazi**“,⁹² „*čest*“ (gen. sg. „*čsti*“), „*krivost*“, za maskulina „*put**“.⁹³

Posledním typem zakončeným na vokál jsou *u-kmeny maskulin*. Nominativní zakončení v sg. po tvrdé souhlásce je v stsl. „-ь“, v gen. sg. „-u“. Ač se jedná o nepočetnou skupinu slov, je zastoupena i v HM: „*čin**“ („*činu*“), „*dom*“ („*domu*“).

4. 1. 2. Kmeny konsonantické

V převážné většině vyexcerpovaných substantiv se v deklinaci uplatňuje vokalické zakončení kmene. Ve dvou případech jsme zvolili rekonstrukci dle konsonantické deklinace. Jedná se přímo o „vzorová“ slova „*камы*“ a „*ума*“.⁹⁴ Do latinky přepsané v podobě „*kamy*“ a „*jmja*“.⁹⁵ K této podobě jsme přistoupili, ač v námi sledované části se nevyskytuje základní nominativní podoba ani jednoho apelativa. Bereme však HM jako celek a z toho důvodu porovnáváme texty obou částí. Výskyt tvaru „*jmja*“ na straně 10 v HM nás vede k rekonstrukci základního tvaru k lexémům „*jmeni*, *jmene*, *jmenem*“ právě „*jmja*“ dle *n-kmene středního rodu* oproti „vokalické“ variantě kmene „*jmene*“.

Druhý z příkladů se v misálu vyskytoval pouze ve tvaru „*kameni*“, a to na straně 99. Vzhledem k předchozím poznatkům, tj. že se v Hlaholském misálu Vojtěcha Tkdlička vyskytují i konsonantické zakončení kmene, zrekonstruovali jsme analogicky základní tvar „*kamy*“ podle *n-kmene maskulin*. Substantiva mají pozitivní zakončení v nom. sg. „-y“, v gen. sg. „-ene/-ne“.

⁹² V HM doložen lok. pl. „v *Sljazich*“ ve významu „ve Slezsku“.

⁹³ Podoba dodatečně zrekonstruovaného tvaru se odvíjí od zásad V. Tkdlička. Stsl. „*нжмь*“, č. ncsl. za nosovku „*ж*“ - „*u*“, měkký jer měkkčí předchodí konsonant, tj. „*т*“.

⁹⁴ Večerka, Radoslav: *Staroslověština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006. s. 148–149.

⁹⁵ Nosovku „*А*“, v prepise „*e*“, jsme dle Tkdličkových zásad nahradili v rekonstrukci „*ja*“, tím nám vznikne finální podoba „*jmja*“.

Dle *s-kmenů* se skloňují substantiva středního rodu v nom. sg. „-o“, v gen. sg. „-ese“. Tento typ je reprezentován substantivem „tělo“, v gen. sg. „tělese“,⁹⁶ „slovo“ („slovese“).

V textech misálu jsou zastoupeny i tzv. *tv-kmeny* feminin substantivy „krev“ (gen. sg. „krve“), které má v stsl. v nom. sg. pouze tvar původně akuzativní,⁹⁷ a „cirkve“ („cirkve“).

K poslednímu deklinačnímu vzoru, tj. *r- kmenům* řadíme femininum „matí“, v gen. sg. „matere“.

4. 2. Adjektiva

Adjektiva rekonstruuje na nominativ singuláru maskulina. Ve staroslověštině, důležitém vývojovém předstupni nové církevní slovanštiny, bylo skloňování adjektiv dvojí, a to jmenné a složené. SJS uvádí primárně tvary ve jmenné deklinaci. Za všechny uvedeme příklad *добръ*,⁹⁸ oproti námi uvedenému přepisu v latince „dobryj“.⁹⁹

V rekonstrukcích adjektiv preferujeme složenou deklinaci. V naší rekonstrukci je za základní tvar adjektiva „dobryj“ pokládán tvar „dobryj“, především z důvodu, že se přímo v této podobě v textu HM nejménou vyskytuje. K dalším příkladům, kdy se složený tvar adjektiv explicitně objevuje v textu HM, patří: *blaženyj, člověčskyj, jistinnyj, přědivnyj, slavnyj*, aj. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli pro analogickou rekonstrukci k dalším vyexcerpovaným adjektivům.

Problém nastal při rekonstrukci posesivních adjektiv typu „oteč“ a „děvič“. V těchto případech ponecháváme krátkou variantu pouze s připojeným

⁹⁶ Jako s-kmen je „tělo“ skloňováno pouze v případě, kdy se jedná o Boží tělo, tvary jsou uváděny s velkým počátečním písmenem, tj. gen. „Tělese“, instr. „Tělesem“. V ostatních případech jsou tvary dle o-kmene neuter, tj. „těla“, „tělem“.

⁹⁷ Večerka, Radoslav: *Staroslověština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006. s. 151.

⁹⁸ *Slovník jazyka staroslověnského I. díl*, hl. red. J. Kurz, 1958–1997. s. 497.

⁹⁹ Podoba adjektiva v stsl. добрыи.

„-bč“ k základu slova. I při této rekonstrukci se opíráme o SJS, kde tvary doloženy jsou.¹⁰⁰

Dochází i ke změnám hlásky v kořeni, např.: „*děvič*“ odvozeno od základového slova „*děvica*“.

Rovněž pro přivlastňovací adjektivum „*Kristův*“ jsme dle SJS zvolili krátkou variantu „*Christov*“,¹⁰¹ oproti „*Christovnyj*“.¹⁰²

4. 3. Pronomina

Zájmena můžeme rozčlenit do dvou skupin dle uplatnění gramatických kategorií. První skupinou jsou *zájmena bezrodá*; patří k nim 1. a 2. osoba sg., 1. a 2. osoba pl., 1. a 2. osoby duálu a zvrtné zájmeno. Rozlišujícím prvkem je pouze pád.

V textu HM jsme vyexcerpovali tvary bezrodého zájmena v rekonstruované podobě „*az*“¹⁰³ v gen. *mene*, dat. *mi* a acc. *mja*. U zájmena 2. osoby sg. nebyla rekonstrukce potřeba, jeho základní podoba, tj. v přepise do latinky „*ty*“, byla v textech HM přítomna. Texty dále obsahují tyto tvary: gen. *tebe*, dat. *tebě*, *ti*, acc. *ťa* a instr. *toboju*, přičemž nejvíce výskytů sledujeme u tvaru acc. „*ťa*“.

Bezrodá zájmena plurálu jsou v HM rovněž přítomny, obě v tvarech, které považujeme za základní. K zájmenu 1. os. pl. jsme přiřadili následující tvary: *nam*, *namí*, *nas* a *ny*. Večerka ke zvláštnostem v morfologii bezrodých zájmen uvádí užívání tvarů „*ny*“ a „*vy*“ i v jiných pádech než ve funkci původního akuzativu. Zejména v Kyjevských listech se na místo „*my*“ v nominativu plurálu

¹⁰⁰ ОТЬЧЬ (SJS 2. díl., s. 625), ДЕВИЧЬ (SJS 1. díl, s. 545) využití „Havlíkova jerového pravidla“ dá vzniku tvarům „*oteč*“ a „*děvič*“.

¹⁰¹ SJS 4. díl, s. 796

¹⁰² SJS 4. díl, s. 797

¹⁰³ Stsl. „*азъ*“, zánikem koncového jeru přepisujeme do latinky jako „*az*“

objevuje tvar „ny“.¹⁰⁴ Ač jsou Kyjevské listy pokládány za hlavní Tkadlčkův inspirační zdroj, v textech HM se „ny“ vyskytuje náležitě ve funkci akuzativu. Ve druhé části jsme nenašli ani jeden případ akuzativního tvaru „ny“ v pozici nominativu. Pronomen „vy“ má v části Vlašče o svjatých pouze další dva tvary, a to „vam“ a „vami“.

Duál česká redakce nové církevní slovanštiny nezachovává, nevyskytují se zde tedy ani tvary 1. a 2. osoby. Poslední ze zmiňovaných patří k bezrodým je osobní zájmeno zvrtné, které v stsl. nemělo tvar nominativu. Jelikož samotné zájmeno odkazovalo k subjektu, nemohlo samo o sobě plnit funkci subjektu. Vyexcerpovali jsme tvary: *se, sebe, sebě*.

Druhou skupinou jsou *zájmena rodová*, u kterých se uplatňuje jak pád, tak i rod a číslo. Rekonstrukce a vůbec přiřazování tvarů k jednomu základu bylo u rodových zájmen podstatně složitější. U tohoto typu zájmen je supletivismus velmi častým jevem, stejně tak alternace počátečních hlásek. Z tohoto důvodu není striktně dodrženo abecední pořadí, jelikož lexémy řadíme dle základního tvaru.

Během „katalogizační“ práce jsme vyexcerpovali v nejrůznější tvary personalia „on“, jeho četný výskyt jsme předpokládali. Při zařazování k základním tvarům jsme se rozhodli u tvaru „on“ ponechat pouze zájmena obsahující celý základ „on“, konkrétně ntr. sg. „ono“ a „onomu“. Rozhodli jsme se využít i „vzorového“ zájmena „*jb“ pro měkké skloňování reprezentující pozdně praslovanský stav. V původním významu mělo zřejmě demonstrativní funkci. „Během vývoje od psl. do stč. se postupně tvořilo pravidlo, že následuje-li zájmeno „*jb, ja, je“ po předložce, mění se „j-“ na „ň-“. Toto pravidlo vzniklo reanalýzou vlastností starobylých předložek *sъn/sъ, *vъn/vъ, které měly původně dlouhou a krátkou variantu (možná k nim patřilo také *kъn/kъ). Jestliže se dlouhá varianta předložky dostala do kontaktu se zájmeným tvarem začínajícím j-, došlo

¹⁰⁴ Večerka, Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006. s. 153.

k palatalizaci finálního -n předložky iniciálním j- zájmena: *sъ- n+jimь → *sъñimь, *vъn+jemь → *vъñemь.¹⁰⁵

Jako samostatný lexém uvádíme zmiňované zájmeno „*jb“ s postponovanou partikulí -že, tj. „*jbže“. Pod tímto základem uvádíme všechny tvary zájmena, které mají k základu připojenu tuto partikuli.¹⁰⁶ Při skloňování tohoto zájmena podléhá skloňování pouze základ „jb“ a partikule -že se postpozitivně připojuje k hotovým tvarům.¹⁰⁷

4. 4. Numeralia

Výskyt číslovek v Hlaholském misálu je ve srovnání s jinými slovními druhy nízký. V textech se objevují jak v podobě číslic, tak i vypsané slovem. V 16 případech se setkáváme s arabskou číslicí, ty přísluší datu v hlavním nadpise určujícím pro který den a kterého světce je text určen. V jediném případě nalezneme číslici římskou, a to ve jméně papeže Klimenta XI. Numeralia v podobě číslice ponecháváme ve zmíněné podobě, tj. nijak je nepřepisujeme ani neupravujeme. Tato zásada platí i opačně.

Nejvíce bylo vyexcerpováno číslovek řadových. Po formální i sémantické stránce vykazují znaky adjektiv číselného významu.¹⁰⁸ Rekonstrukce ani otázka základního tvaru se řešit nemusela. V textech se řadové číslovky objevují přímo v nominativu maskulina,¹⁰⁹ tento tvar preferujeme v souladu se SJS jako základní podobu.

Dle SJS samostatně uvádíme lexémy (v našem přepisu) „druhuj“ a „vtoryj“. Primární význam obou uvedených je „druhý“. SJS uvádí další

¹⁰⁵ Kosek, Pavel: *Historická mluvnice češtiny*. Brno, 2014. s. 93.

¹⁰⁶ Jedná se o tvary: jaže, jehože, jeježe, jejuže, jemůže, ježe, jichže, jimaže, jimiže, jimže, jiže, juže, nimiže.

¹⁰⁷ Večerka, Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006. s. 154.

¹⁰⁸ Večerka, Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006.

¹⁰⁹ prvuj, druhuj, vtoryj, tretij, četvrtij

významy k lexému „*druhyj*“:¹¹⁰ jiný, další, následující. Hlaholský misál dodržuje rozlišení lexémů. Pro případy, kdy je možná pouze interpretace s řadovou číslovkou, volí „*vtoryj*“,¹¹¹ v ostatních volně zaměnitelné „*druhyj*“.

Z číslovek základních jsme ve druhé části HM našli číslovku „*pjat*“ a „*oba*“. I v případě tohoto druhu jsme ponechali vyexcerpovaný tvar jako základní.

4.5. Verba

Za základní tvar sloves uvádíme infinitiv dle staroslověnského úzu, tj. se zakončením *-ti*. Při sestavování základních tvarů sloves jsme museli důkladně zvažovat řazení v misálu doložených forem k náležitým základním tvarům. V mnoha případech je rozdíl mezi základní podobou slovesa téměř nepatrný, jedná se na příklad o dvojice sloves dokonavých a nedokonavých. Ve druhé části Takdělčikova Hlaholského misálu jsme zpracovali na příklad tyto dvojice sloves: „*prěbyti**“ versus „*prěbyvati*“; „*prědati*“ versus „*prědavati*“; „*prospěti**“ versus „*prospěvati*“ aj.

Zvýšenou pozornost jsme věnovali také slovesům, jejichž doložené tvary vykazují značnou různorodost a odlišnost od základní podoby. Skupinu takových sloves reprezentuje nejvýrazněji sloveso „*byti*“.¹¹²

Hlaholský misál zahrnuje verba v podobě jednak nereflexivní, tak i s reflexivním zájmenem „*se*“, v případě Tkadělčikova úzu „*sja*“. Obě podoby řadíme pod jeden slovesný základ, přičemž zvrtné zájmeno uvádíme v závorkách.¹¹³

¹¹⁰ SJS 1. díl, s. 519

¹¹¹ Např. *vtoryj rjad*. Tkadělčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 120.

¹¹² Výrazně odlišné tvary doložené v HM: *jesm*, *sut*, *něst* aj. Všechny vyexcerpované tvary viz s. 43, lexém č. 71.

¹¹³ Příklady: *izbaviti* (*sja*) s doloženými tvary: *izbavi*, *izbavim sja*, *izbavit veseliti* (*sja*)*: *veselila sja*, *veselim sja*, *veselite*, *veseliši*

4. 5. 1. Participia

Jako sporné se může jevit přiřazování jmenných tvarů slovesných, tj. participií, k slovesným základním formám, a to zvláště proto, že funkčně stojí na pomezí mezi slovesnými a jmennými tvary (např. ve Slovníku jazyka staroslověnského jsou někdy participia nt-ová vyčleňována jako samostatná hesla, viz např. „*всєвѣды*“, „*всєвѣда*“¹¹⁴). Rozhodli jsme se je však systematicky zařadit k verbům mimo jiné i z toho důvodu, že v učebnicích a dalších příručkách stsl. jsou rovněž uváděny v rámci kapitoly o slovesech. Dalším z rozhodujících aspektů byl v mnoha případech znatelný slovesný základ, od kterého bylo participium utvořeno. Konkrétně se má situace se jmennými slovesnými tvary v Hlaholském misálu takto:

Participium l-ové ve staroslověštině tvořené příponami pro singulár „-lъ, -la, -lo“ a pro plurál „-li, -ly, -la“¹¹⁵ a to k infinitivnímu kmeni.

slovesa. Z morfologického hlediska je *l-ové participium* vlastně tvarem *o-kmenového* a *a-kmenového* skloňování adjektiv, kterého se užívá pouze v singuláru ve funkci jmenné části predikátu různých opisných slovesných tvarů.¹¹⁶

„Ve spojení s prázentem slovesa „*byt*“i tvoří *l-ové participium* tzv. *perfektum*, tj. slovesný tvar vyjadřující přítomný stav vzniklý z minulého děje, např. *пřiшлъ jsemъ* „přišel jsem“ (doslova vlastně „jsem přišlý“, tj. „přišel jsem a jsem zde“).¹¹⁷ V Hlaholském misálu se *l-ové přičestí* v podobě perfekta

¹¹⁴ SJS 1. díl, s. 363.

¹¹⁵ Koncovky duálu z důvodu absence participií v tomto tvaru v Hlaholském misálu neuvádíme.

¹¹⁶ Večerka, Radoslav: *Staroslověština*. Praha, 1984. s. 147.

¹¹⁷ Večerka, Radoslav: *Staroslověština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006. s. 191.

vyskytuje v těchto příkladech: „slavu podal jesi“,¹¹⁸ „vzbudil jesi svjatyje [...]“,¹¹⁹ „ty mně ušćedril jesi“¹²⁰ atd.

V textech misálu je zastoupeno i tzv. *participium m-ové* (neboli přičestí *přítomné trpné*). To se tvoří rovněž od přítomného kmene, přidávají se přípony „-mъ, -ma, -mo“ v jednotném čísle. Participium je skloňováno jmenně i složeně jako *o-kmenové* i *a-kmenové* adjektivum. Participia se užívalo ve funkci doplňku či přívlastku., např.: „i stužajemym v potřebach pomahati“,¹²¹ „različnymi potřebami uhnětamyje“,¹²² „všeho mira potreby prinosima“.¹²³

K dalším z užitých participií patří *minulé trpné*, neboli *n-ové* a *t-ové participium* (participium perfecti passivi). Tvoří se příponami „-nъ, -na, -no“, „-enъ, -ena, -eno“ a „-tъ, -ta, -to“ (pro sg.) k základu sloves. Deklinace tvarů participia je dle tvrdých *a-kmenových* i *o-kmenových* adjektiv, a to jak jmenně, tak složeně. Z konkrétních příkladů z HM vybíráme následující: „osnovan bo bě na tvrdě kameni“.¹²⁴ Participium bylo vytvořeno od slovesa „osnovati“. Od slovesa „prinesti“ byly náležitě utvořeny tvary *n-ového* participia „prinesena“¹²⁵ a „prineseny“.¹²⁶ Od participia perf. pas. se tvoří podstatná jména slovesná sufixem „-bje“, která spadají pod deklinační typ *ijo-kmenů* středního rodu.¹²⁷ Tento způsob tvoření substantiv je ve slovní zásobě Hlaholského misálu velmi frekventovaný.¹²⁸

Opomenout nelze ani *participium nt-ové*, jehož tvoření více než u ostatních typů závisí na příslušnosti slovesa ke slovesné třídě. V závislosti na ní

¹¹⁸ Tkadlčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 87.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 101.

¹²⁰ Tamtéž, s. 136.

¹²¹ Tamtéž, s. 88.

¹²² Tamtéž, s. 121.

¹²³ Tamtéž, s. 141.

¹²⁴ Tamtéž, s. 99.

¹²⁵ Tamtéž, s. 131, fem. sg.

¹²⁶ Tamtéž, s. 100, mas. pl.

¹²⁷ Večerka, Radoslav: *Storoslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006. s. 193.

¹²⁸ Příklady: „mučeniye“ z „mučen“; „trpěniye“ z „trpěn“ atd.

se proměňují přípony.¹²⁹ V našem zkoumaném materiálu jsme našli zmíněné participium např. u slovesa „*choťeti**“,¹³⁰ a to ve tvaru „*choťaceje*“,¹³¹ od slovesa „*chraniti*“ „*chraňacich*“;¹³² „*prědržati*“ - „*prědržacich*“; „*jiščati*“ - „*jiščucich*“ atd.

Posledním typem je *s-ové participium* v stsl. tvořeno trojím typem přípon. V konkrétních příkladech: „*darovati*“ - „*daruješi*“ s příponou „-*šši*“;¹³³ „*choťeti*“ - „*choceši*“ rovněž s příponou „-*šši*“; „*nasytiti sja*“ - „*nasytivše sja*“ s připojeným „-*všše*“ apod.

Až do současného stavu češtiny se *nt-ové a s-ové participium* v jisté podobě uchovalo. Vyvinuly se z nich mj. činné přechodníky (v současné češtině téměř neužívané tvary). Východným základním tvarem pro tvoření těchto participií je nom. sg. feminina.¹³⁴ Přechodníkové tvary byly dle stsl. úzu k přísudkovému slovesu připojovány např. pomocí spojek „*i, ti, a, da*“. V modlitbě k sv. Cyrilovi v HM převzaté z Života Konstatinova nalézáme: [...] iže všehda i vežde poslušajaj *tvorjacich* volju tvoju *i bojacich sja* tebe *i chraňacich* zapovědi tvoje [...].¹³⁵ Doslova vlastně: „který vždy vyslyšíš *činících* tvou vůli, *bojících* se Tě i *zachovávajících* Tvá přikázání“.

4. 6. Neohebné slovní druhy

K nejčastěji užívaným slovním druhům slovní zásoby Tkadlčikova Hlaholského misálu patří vedle konjunktí a prepozic bezesporu adverbia. V rámci jednoho hesla adverbia uvádíme i případně doložené tvary druhého (komparativu) či třetího stupně (superlativu). Na příklad pod lexém „*krěpko*“ přiřazujeme

¹²⁹ Podrobně viz Večerka, Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Praha–Olomouc, 2006. s. 193.

¹³⁰ 1. os. sg. dle SJS „*χοψη*“, v přepisu do latinky dle Tkadlčikových zásad „*chocu*“.

¹³¹ Tkadlčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 95.

¹³² Tamtéž, s. 126.

¹³³ Tvar přípon uvádíme dle stsl. stavu, tj. s nevokalizovanými dosud nezaniklými jery.

¹³⁴ Více viz Večerka, Radoslav: *Staroslověnština*. Praha, 1984. s. 152–154.

¹³⁵ Tkadlčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 126.

komparativ „*krěpčaje*“.¹³⁶ V případě adverbíí, která nemají 2. a 3. stupeň se stejným slovním základem, resp. začínají na odlišné písmeno, ponecháváme i na úkor nedodržení abecedního pořádku pod základní podobou příslovce, byť jsme ji museli zrekonstruovat v souladu se SJS.¹³⁷ Otázku, pod který lexém přiřadit doložený tvar, vyvolal komparativ „*věrněje*“, neboť nejsme schopni zjistit, zda jde o druhý stupeň adverbia „*věrně*“, nebo „*věrně*“, tvar komparativu by byl od obou tvarů totožný. Zohlednili jsme v tomto případě v textu Hlaholského misálu doložený tvar „*věrně*“, a tudíž příslovce „*věrněje*“ přiřazujeme pod uvedený lexém.

V kategorii prepozic se v několika případech setkáváme s vokalizací neslabičných předložek. V souvislosti s HM mluvíme o těchto předložkách „*k, s, v*“. Uvedené předložky se nevokalizují, jestliže následuje slovo s jedinou počáteční souhláskou. Před slovem, které začíná na stejnou souhlásku jako je sama předložka, vkládá se neetymologické „*-e*“. Z doložených příkladů uvádíme: „*ve věky*“, „*ve věre*“.¹³⁸ K pravidelnému připojení samohlásky k předložce dochází také v případech, kdy je nutno narušit, z dnešního pohledu, sled dvou a více po sobě jdoucích konsonantů. V uvedených příkladech dochází k pravidelné vokalizaci původních jerů. Např.: „*ke spaseniju, ve čsti, ve vspominanije, se všemi*“.¹³⁹ Těmto tvarům předcházelo stsl. „*къ спасенију, въ чѣсти, въ въспоминаније, съ въшми*“. Výjimku tvoří skupina slov, kdy jsou prvními dvěma písmeny sice souhlásky, ale druhá z nich je slabikotvorná likvida „*l*“, nebo „*r*“.¹⁴⁰ Tento případ se v HM vyskytuje např. na straně 104, tj. „*s družinoju*“. Na tomto doloženém tvaru sledujeme náležitý zánik slabého jeru v původní předložce „*съ*“.

Nulové zastoupení má v textech Hlaholského misálu slovní druh tzv. partikule.¹⁴¹

¹³⁶ SJS 2. díl., s. 80.

¹³⁷ K doloženému superlativu v HM s. 141 „*najvyšě*“ rekonstruujeme náležitý základní tvar „*mnoho**“.

¹³⁸ Tkadlčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992, s. 108; 114.

¹³⁹ Tamtéž, s. 102; 118, 80, 77.

¹⁴⁰ Původní slabikotvorné likvidy v psl. označované „*l*“, „*l*“, „*l*“, „*l*“.

¹⁴¹ Výjimku tvoří lexém „*se*“ v SJS určený jako inter.-part. SJS 2. díl, s. 49.

Diskutabilní může být přiřazení slovního druhu k nesklonným výpůjčkám typu „aleluja“, „amen“ apod. Rozhodli jsme se v naší práci respektovat úzus SJS, tj. určujeme tyto jako interjekce. Pod stejný slovní druh přiřazujeme i počáteční zvolání „ó“.¹⁴²

¹⁴² Příklad: „Ó přěslavnoje jmene[...]" Tkadlčík, Vojtěch: *Hlaholský misál*. Olomouc, 1992. s. 85.

5. INDEX VERBORUM

1.	a	<i>konj.</i>		84, 85
2.	ad*	<i>subs.</i>	ada	140
3.	Agnija*		Agnije, Agniju	115, 116
4.	Akvinskyj*		Akvinskaho	132, 134
5.	aleluja	<i>inter.</i>		79, 80, 81, 82, 83, 85
6.	Ambroz*		Ambroza	130
7.	amen	<i>inter.</i>		112, 121, 123, 127, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 140, 141
8.	anděl*	<i>subs.</i>	anděli, anděly	77, 85, 94, 119
9.	andělskyj	<i>adj.</i>	andělskyje	126, 132
10.	Angelarij*		Angelarija	101
11.	apostol*	<i>subs.</i>	apostola, apostolom, apostolu	77, 92, 93, 118
12.	apostolskyj*	<i>adj.</i>	apostolscēm, apostolskaja, apostolskoje	93, 94, 101, 109
13.	april*		aprilja	79
14.	archibiskup*	<i>subs.</i>	archibiskupě	128
15.	archijerej	<i>subs.</i>	archijereji	79, 128
16.	ašče	<i>konj.</i>		82, 89, 100, 136,

				138
17.	avgust*		avgusta	103
18.	az	<i>pron.</i>	mene, mi, mja, mně	80, 91, 100, 109, 110, 111, 112, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141
19.	bedrlivj*	<i>adj.</i>	bedrliv	140
20.	Benedikt*		Benedikta	103, 104
21.	bes	<i>prep.</i>		77, 94
22.	bespečalnyj*	<i>adj.</i>	bespečalněje	137
23.	bespletnyj*	<i>adj.</i>	bespletnyje	126
24.	bezakonije*	<i>subs.</i>	bezakonija	131, 139
25.	bezbožnyj*	<i>adj.</i>	bezbožnyje	126
26.	bezočstvo	<i>subs.</i>		84
27.	běda*	<i>subs.</i>	běd	131
28.	bědnik	<i>subs.</i>		130
29.	bědnyj*	<i>adj.</i>	běden, bědnu	133
30.	biskup*	<i>subs.</i>	biskupa, biskupě	79, 90, 97, 109, 113, 128
31.	blaho*	<i>subs.</i>	blaha	125
32.	blahočestnyj*	<i>adj.</i>	blahočestnaho, blahočestnoju, blahočestnym	84, 91, 116

33.	blahočstije*	<i>subs.</i>	blahočstija	121
34.	blahočstivj*	<i>adj.</i>	blahočstivym	121
35.	blahodatije*	<i>subs.</i>	blahodatiju	129
36.	blahodět	<i>subs.</i>	blahoděti, blahodětiju	96, 101, 136
37.	blahodětel	<i>subs.</i>	blahoděteli	135, 138
38.	blahohověnije*	<i>subs.</i>	blahohověnijem	127
39.	blahorastvorjenje*	<i>subs.</i>	blahorastvorjeniji	122, 128
40.	blahoslaviti*	<i>verb.</i>	blahoslavite	101
41.	blahoslovljenje*	<i>subs.</i>	blahoslovljenija, blahoslovljenijem	114, 124, 134
42.	blahost	<i>subs.</i>	blahosti	91, 122, 123, 130
43.	blahostojanije	<i>subs.</i>	blahostojaniji	127, 134
44.	blahostyňa*	<i>subs.</i>	blahostyňu	123
45.	blahouhodnyj*	<i>adj.</i>	blahouhodnu	121
46.	blahověrije	<i>subs.</i>	blahověrija	92
47.	blahovoljenje	<i>subs.</i>	blahovoljenija	135
48.	blahyj*	<i>adj.</i>	blahuju, blahych, blahym, blahymi	88, 107, 116, 131, 134
49.	blaženstvo	<i>subs.</i>		135
50.	blaženýj	<i>adj.</i>	blaženaho, blaženaja, blaženěj, blaženější, blaženi, blaženuju,	75, 76, 81, 82, 84, 85, 87, 88, 89, 91, 93, 99, 100, 102, 103, 108, 110, 111,

			blaženumu, blaženyje, blaženymi	112, 117, 118, 119, 133, 141
51.	bliz	<i>adv.</i>		121, 125
52.	bližnij*	<i>adj.</i>	bližňaho	108
53.	bluditi*	<i>verb.</i>	bluda	135
54.	bo	<i>konj.</i>		78, 99
55.	Boh		Boha, Bohem, Bohu, Bože	75, 76, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 132, 134, 135, 139
56.	bohatyj*	<i>adj.</i>	bohat	136
57.	bohopočtenije	<i>subs.</i>		141
58.	Bohorodica*		Bohorodice, Bohorodicu	75, 129
59.	bojati sja*	<i>verb.</i>	boja sja, boju sja, bojaci sja, bojacich sja	88, 99, 126, 130
60.	bok*	<i>subs.</i>	boka	136

61.	bolěznija*	<i>subs.</i>	bolězniju	137
62.	bolše	<i>adv.</i>		104
63.	Božij*	<i>adj.</i>	Božija, Božije, Božiji, Božijich, Božijim, Božiju	77, 92, 101, 108, 120, 127
	božskyj*	<i>adj.</i>	božsko, božskyje	122, 140
64.	Božstvo	<i>subs.</i>		130
65.	brati (sja)*	<i>verb.</i>	bra (sja)	99
66.	bratr	<i>subs.</i>	bratru	89, 109
67.	bratrija	<i>subs.</i>	bratrije, bratriji, bratriju	108, 113, 122, 124
68.	bratrskyj*	<i>adj.</i>	bratrskoje, bratrskoju	109, 125
69.	brěžno	<i>adv.</i>		130
70.	buducij*	<i>adj.</i>	buduca, budučeje	139, 141
71.	byti	<i>verb.</i>	bě, budem, budet, budete, budi, budu, budut, by, bychom, byst, byste, byša, byv, byvše, jesi, jesm, jesmy, jest, jeste, něst, sucaja, sut	75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 106, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 121, 125, 126, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 139,

				140, 141
72.	bytije	<i>subs.</i>		126
73.	čělyj*	<i>adj.</i>	čěl	87
74.	čěljenije*	<i>subs.</i>	čěljeniju	106
75.	čěsar	<i>subs.</i>	čěsarja, čěsarjem, čěsarju	83, 84, 130, 132
76.	čěsariti*	<i>verb.</i>	čěsarit	75, 79, 81, 86, 88, 90, 92, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117, 133
77.	čěsarskyj*	<i>adj.</i>	čěsarskych	115
78.	cirkev	<i>subs.</i>	cirkve, cirkvi, cirkvij	76, 77, 78, 85, 90, 92, 93, 94, 113, 114, 120, 121, 126, 127, 133, 134
79.	cirkevnij*	<i>adj.</i>	cirkevnych	83
80.	Cyryl*		Cyryla	97, 98, 101, 126
81.	čad'	<i>subs.</i>		94
82.	čajati*	<i>verb.</i>	čajuce, čajucem, čajuci	77, 98, 106
83.	časť	<i>subs.</i>		111, 116
84.	čaša*	<i>subs.</i>	čaše, čašu	92, 111
85.	čeljad*	<i>subs.</i>	čeljadem, čeljadi, čeljadiju	87, 88, 89

86.	čest	<i>subs.</i>	čsti, čstiju	102, 110, 114, 117, 118, 129, 141
87.	čestnyj*	<i>adj.</i>	čestnaho, čestnaja, čestněm, čestnoje	104, 111, 118, 128, 131
88.	češskyj*	<i>adj.</i>	češkaho, češskyje	107, 115
89.	čtvrtyj	<i>num.</i>		121
90.	čin*	<i>subs.</i>	činy	126
91.	číslo*	<i>subs.</i>	čísła	130
92.	čisti*	<i>verb.</i>	čtuce	76, 102
93.	čistotoja*	<i>subs.</i>	čistotoju	132
94.	čistyj*	<i>adj.</i>	čist	83
95.	člověčskyj	<i>adj.</i>	člověčskyje	97, 102, 131
96.	člověk	<i>subs.</i>	člověče, člověka, člověkom, člověku, člověky	77, 79, 85, 101, 112, 120, 124, 130
97.	črěz	<i>prep.</i>		124
98.	čstiti*		čstim, čst'ace	117, 118
99.	čuti*	<i>verb.</i>	čujem	89
100.	čuvstvija	<i>subs.</i>	čuvstvij, čuvstvijem	131, 133
101.	da	<i>konj.</i>		75, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107,

				108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 127, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141
102.	dajati	<i>verb.</i>		87
103.	dar	<i>subs.</i>	darov, dary	78, 79, 80, 82, 83, 87, 89, 91, 93, 96, 98, 100, 108, 114, 122
104.	darovati*	<i>verb.</i>	daroval, daruj, daruješi, darujet	83, 92, 96, 102, 109, 114, 115, 134, 136, 139
105.	dati	<i>verb.</i>	dađ'at, dast, daz, daže	80, 92, 93, 94, 99, 110, 116, 132, 139, 140
106.	David			137
107.	den	<i>subs.</i>	dni	75, 77, 79, 81, 83, 86, 88, 90, 92, 95, 97, 98, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117
108.	desnica*	<i>adj.</i>	desniceju	127
109.	desnyj*	<i>adj.</i>	desnuju	98
110.	dějanije*	<i>subs.</i>	dějanija,	89, 109, 138

		dělaniji	
111.	dějati*	<i>verb.</i>	dějem 91, 102
112.	dějstvenyj*	<i>adj.</i>	dějstveni 105
113.	dějstvije	<i>subs.</i>	131
114.	dějstvitelno	<i>adv.</i>	121
115.	dělo	<i>subs.</i>	děl, děla, dělem, dělěch, děly 88, 89, 90, 96, 97, 105, 131, 134
116.	dělanije	<i>subs.</i>	dělanijem 95, 101, 109
117.	Děva*	<i>subs.</i>	děva, Děvě, Děvo, Děvy, děvu 75, 76, 115, 116, 133, 141
118.	děvič*	<i>adj.</i>	děviči 77
119.	dijakonstvo*	<i>subs.</i>	dijakonstvě 128
120.	diviti sja*	<i>verb.</i>	diviša sja 96
121.	divnyj*	<i>adj.</i>	divna, divnoju 85, 86
122.	dlaň*	<i>subs.</i>	dlani 106
123.	dnes	<i>adv.</i>	92, 133
124.	do	<i>prep.</i>	80, 99
125.	dobrodějanije*	<i>subs.</i>	dobrodějanija 139
126.	dobrodětel*	<i>subs.</i>	dobroděteli, dobrodětěliju 86, 89
127.	dobryj	<i>adj.</i>	dobrym, dobrymi 113, 114, 123, 136, 137, 139
128.	dojti*	<i>verb.</i>	dojila 141

129.	dom	<i>subs.</i>		88
130.	doma	<i>adv.</i>		80
131.	doňdeže	<i>konj.</i>		77, 138
132.	dopustiti*	<i>verb.</i>	dopusti	136
133.	dostojanije	<i>subs.</i>	dostojanija	111
134.	dostojenstvo	<i>subs.</i>		117
135.	dostojnyj*	<i>adj.</i>	dostojno, dostojnu	76, 84, 93, 93, 118, 131, 133
136.	dovolnyj*	<i>adj.</i>	dovolno	136
137.	drěvo*	<i>subs.</i>	drěvě	131
138.	druh	<i>subs.</i>	druha, druhom, druhu, druhy	94, 104, 129, 136, 139
139.	druhuj	<i>num.</i>	druha, druhym	84, 85, 92, 101
140.	družina*	<i>subs.</i>	družinoju, družinu, družiny	101, 102, 103, 104
141.	držati*	<i>verb.</i>	držaja	130
142.	držnovenije*	<i>subs.</i>	držnovenijem	124
143.	državnyj*	<i>adj.</i>	državno	111
144.	držati*	<i>verb.</i>	držu	136
145.	Duch*		duch, Ducha, duchem, Duchu	75, 76, 79, 80, 81, 84, 85, 86, 88, 90, 92, 93, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 114,

				115, 117, 127, 129, 134, 135, 137
146.	duchovnyj*	<i>adj.</i>	duchovnych	122, 135
147.	duša	<i>subs.</i>	duš, dušach, dušam, duše, duši, dušu	76, 79, 90, 94, 97, 99, 102, 103, 104, 113, 114, 116, 122, 123, 127, 131, 132, 136, 138
148.	dvizanije*	<i>subs.</i>	dvizanij	135
149.	Dvorjak*		Dvorjaka	86
150.	dvor*	<i>subs.</i>	dvoru	134
151.	ektenija	<i>subs.</i>		127
152.	evangelije	<i>subs.</i>	evangeliju	80, 97
153.	Evropa*		Evropy	97
154.	Gorazd*		Gorazda	101, 102
155.	Hedviga*		Hedvigy, Hedvizě	111, 112
156.	hlaholati (sja)*		hlahola, hlaholal (by), hlaholjet, hlaholju, hlaholjuce	77, 84, 85, 89, 90, 91, 94, 95, 100, 104, 109, 110, 112, 119
157.	hlas*	<i>subs.</i>	hlasem, hlasy	84, 119
158.	hlava*	<i>subs.</i>	hlavu	126
159.	hněv*	<i>subs.</i>	hněva	128
160.	hodina*	<i>subs.</i>	hodinu, hodiny	106, 136

161.	horě	<i>adv.</i>		76, 84, 93, 118
162.	horěti	<i>verb.</i>	horjaše, horuce	80, 86
163.	Hospod		Hospoda, Hospodem, Hospodevi, Hospodi, Hospodu	75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 140
164.	Hospodeň	<i>adj.</i>	Hospodňa, Hospodně, Hospodňu	77, 92, 98, 122, 123, 132
165.	hospodin*	<i>subs.</i>	hospodině	127, 128
166.	Hospodstvije*	<i>subs.</i>	Hospodstvija	119
167.	hospodstvovati*	<i>verb.</i>	hospodstvujucim	132
168.	hotovati*	<i>verb.</i>	hotovaja	97
169.	hrad*	<i>subs.</i>	hradě	128
170.	hrěch		hrěchom, hrěchov, hrěchy, hrěšech	79, 104, 116, 118, 130, 131, 137, 141
171.	hrěšnik	<i>subs.</i>	hrěšnika, hrěšniku	130, 133, 134, 135

172.	Hrozňata*		Hrozňatu, Hrozňaty	99, 100
173.	hrjasti*	<i>verb.</i>	hrjadet	100
174.	chlěb	<i>subs.</i>	chlěba, chlebem	78, 85, 94, 104, 106, 116, 132
175.	choceti*	<i>verb.</i>	choceši, chocet, chocu	100, 120, 134, 138
176.	chodatajiti*	<i>verb.</i>	chodatajacu	118
177.	chodatajstvo	<i>subs.</i>	chodatajstvem	79, 111, 135
178.	choditi*	<i>verb.</i>	chodi, chodim, choďace	87, 88, 95, 105, 107
179.	chotěnije	<i>subs.</i>		137
180.	chotěti*	<i>verb.</i>	choťaceje	95
181.	chram*	<i>subs.</i>	chramě	127
182.	chraněnije*	<i>verb.</i>	chraněniji, chraněniju	81, 83
183.	chraniti	<i>verb.</i>		140
184.	chraňacij*	<i>adj.</i>	chraňacich	126
185.	Christina			103
186.	Christijanskyj*	<i>adj.</i>	Christijanskaho, christijanskych, christijanskym	75, 76, 78, 122
187.	Christos		Christa, Christe, Christem, Christě, Christu	75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96,

			97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 137, 140	
188.	Christov*	<i>adj.</i>	Christova, Christově, Christovo, Christovoju, Christovu, Christovym	77, 94, 115, 123, 124, 136
189.	chvala*	<i>subs.</i>	chvalami, chvalu, chvaly	76, 84, 93, 118, 134
190.	chvaliti	<i>verb.</i>	chvalim, chvališa, chvalite, chvaljat, chvalju	75, 77, 94, 96, 101, 119, 127, 136, 138, 141
191.	i	<i>konj.</i>		75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112,

				113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 141
192.	ideže	<i>konj.</i>		135
193.	ili	<i>konj.</i>		80, 125, 136
194.	imja	<i>subs.</i>	imeni	110, 127
195.	Isak*		Isaka	103
196.	iscěliti	<i>verb.</i>		132
196.	iscěljenje	<i>subs.</i>		130
197.	isčisti*	<i>verb.</i>	isčisja	137
198.	iskoreněnje	<i>subs.</i>		135
199.	iskupiti*	<i>verb.</i>	iskupil	131
200.	iskušenje*	<i>subs.</i>	iskušenija	139
201.	ispiti*	<i>verb.</i>	ispiste	92
202.	isplniti*	<i>verb.</i>	isplni, isplňajem, isplňajuce	83, 88, 97, 107
203.	isplnyj*	<i>adj.</i>	ispln	113
204.	ispověd*	<i>subs.</i>	ispovědi	118
205.	ispovědanije*	<i>subs.</i>	ispovědanijem, ispovědaniji	81,82, 119, 126

206.	ispovědati (sja)*	<i>verb.</i>	ispovědajem (sja), ispovědě	75, 85, 114
207.	ispovědnyj*	<i>adj.</i>	ispovědnaho	84
208.	ispovědovati	<i>verb.</i>		110
209.	ispraviti sja*	<i>verb.</i>	ispravi sja, ispravlju	120, 139
210.	ispražněnije	<i>subs.</i>		135
211.	isprosiť*	<i>verb.</i>	isprosi	141
212.	istočnik*	<i>subs.</i>	istočnika, istočniku, istočniky	124, 130, 131, 132
213.	iz	<i>prep.</i>		127, 131
214.	Izbavitel*		Izbavitelju	136
215.	izbaviti (sja)	<i>verb.</i>	izbavi, izbavim (sja), izbavit	100, 103, 126, 128
216.	izběžati	<i>verb.</i>		140
217.	izbrati*	<i>verb.</i>	izbra, izbrach, izbral, izbraste	95, 110, 113, 116
218.	izdati*	<i>verb.</i>	izdajem, izdana, izdaste	80, 85, 137
219.	izlivati	<i>verb.</i>		131
220.	izobilije*	<i>subs.</i>	izobiliji	128
221.	Izrailjev*	<i>adj.</i>	Izrailjevu	93
222.	izrěšenije*	<i>subs.</i>	izrěšenija	119
223.	izrjadnyj*	<i>adj.</i>	izrjadny	126

224.	iže	<i>konj.</i>		75, 78, 79, 81, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 95, 96, 97, 99, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 120, 123, 124, 126, 131, 133, 134
225.	*jь*	<i>pron.</i>	je, jeho, jeje, jemu, jich, jim, jimi, ju, něje, něm, nich	75, 82, 83, 87, 90, 91, 95, 96, 99, 102, 103, 104, 105, 108, 109, 116, 117, 120, 121, 123, 124, 125, 128, 133
226.	*jьže*	<i>pron.</i>	jaže, jechože, jeježe, jejuže, jemuže, ježe, jichže, jimaže, jimiže, jimže, jiže, juže, nimiže	76, 77, 78, 79, 80, 82, 85, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 96, 98, 100, 102, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 130, 131, 133, 134, 136, 137, 138, 140, 141
227.	jako	<i>konj.</i>	jakože	78, 87, 91, 93, 106, 108, 112, 119, 124, 129, 131, 132, 133, 138

228.	Jana		Janě, Janu	82, 84
229.	januar*		januarija	75
230.	jarost	<i>subs.</i>	jarostiju	83, 139
231.	jasnost*	<i>subs.</i>	jasnosti	132
232.	javljenije*	<i>subs.</i>	javljeněj	87
233.	javljati*	<i>verb.</i>	javljajet, javljaju	111, 130
234.	javnyj*	<i>adj.</i>	javnoju	121
235.	jazva*	<i>subs.</i>	jazev, jazvy	130, 131
236.	jazyk	<i>subs.</i>	jazycě, jazyci, jazykem, jazyky	75, 97, 105, 120, 125, 130
237.	jedin	<i>pron.</i>	jedina, jediněm, jedino, jedinoho, jedinomu, jedinu, jedinym, jednoj	75, 76, 78, 82, 94, 104, 134, 135
238.	jedinočstvo*	<i>subs.</i>	jedinočstvem	125
239.	jedinodušije	<i>subs.</i>	jedinodušiji	120, 126
240.	jedinomysliti*	<i>verb.</i>	jedinomysljacke	126
241.	jedinorodnyj*	<i>adj.</i>	jedinorodnaho	132
242.	jedinstvo	<i>subs.</i>	jedinstva, jedinstvě	75, 76, 78, 79, 81, 86, 88, 89, 90, 92, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117
243.	jerej*	<i>subs.</i>	jereja, jereji,	84, 86, 90, 101,

		jerejem, jerejska	113, 121, 133
244.	jerejstvo*	<i>subs.</i> jerejstva	117
245.	jestestvo	<i>subs.</i>	140
246.	ješče	<i>adv.</i>	122, 131
247.	jinokost*	<i>subs.</i> jinokosti	118
248.	jinyj*	<i>adj.</i> jinych	83
249.	jiskati	<i>verb.</i>	112
250.	jiskrinyj*	<i>adj.</i> jiskrinim	139
251.	jistina*	<i>subs.</i> jistinu, jistiny	84, 93, 97, 118, 120
252.	jistinnyj	<i>adj.</i> jistinněj, jistinummu, jistinnyj	126, 135
253.	jistyj*	<i>adj.</i> jistym	91
254.	Jisus	Jisu, Jisuse, Jisusu	75, 79, 81, 86, 88, 90, 92, 94, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 137
255.	jiščati*	<i>verb.</i> jiščuce, jiščucich	103, 107
256.	jiti	<i>verb.</i> jdete, šedšeji	100, 110, 112

257.	jměti	<i>verb.</i>	imut ¹⁴³ , jmam, jmamy, jmat, jměja, jmějuce, jmut	76, 84, 88, 91, 93, 104, 109, 118, 130, 136, 137, 140
258.	jmja*	<i>subs.</i>	jmene, jmenem, jmeni	75, 85, 93, 99, 137
259.	Josafat		Josafata	113, 114
260.	julij*		julija	95, 97, 99, 101
261.	junij*		junija	90, 92
262.	k, ke	<i>prep.</i>		75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 123, 130, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 141
263.	kajati sja*	<i>verb.</i>	kaju sja	131, 137
264.	kamy*	<i>subs.</i>	kameni	99
265.	každyj*	<i>adj.</i>	každo	121
266.	klaňati sja*	<i>verb.</i>	klaňaju sja	138

¹⁴³ Tisková chyba. Citát Jan 10, 10 dokládá slovesné tvary „jmut i jmut“ namísto „jmut i imut“ doložené v HM.

267.	Kliment		Klimenta, Klimentu	86, 87, 101, 117, 118, 137
268.	kňaz*	<i>subs.</i>	kňazem	117
269.	kol	<i>prep.</i>		135, 140
270.	kolěno*	<i>subs.</i>	kolěnu	137
271.	konec	<i>subs.</i>	konca	77, 94, 133, 135, 138
272.	konečnyj*	<i>adj.</i>	konečnuju	141
273.	Konstantin*		Konstantina	126
274.	korist	<i>subs.</i>		134
275.	kost*	<i>subs.</i>	kosti	103, 137
276.	kratko	<i>adv.</i>		140
277.	krest	<i>subs.</i>		100
278.	Krev	<i>subs.</i>	Krve, krvi, krviju	91, 92, 98, 114, 119, 131, 132, 134, 135, 136
279.	krěpiti	<i>verb.</i>	krěpja	97, 125, 140
280.	krěpko	<i>adv.</i>	krěpčaje	84, 96, 104, 135, 137
281.	krěpkyj*	<i>adj.</i>	krěpčajšeje	131
282.	krěpost*	<i>subs.</i>	krěposti	99, 108, 114
283.	krilo*	<i>subs.</i>	krilu	127
284.	krivost*	<i>subs.</i>	krivosti	100

285.	krivina	<i>subs.</i>		135
286.	križ*	<i>subs.</i>	križa, križi	77, 99, 115, 131, 133
287.	krmiti*	<i>verb.</i>	krmja	97
288.	krotkyj*	<i>adj.</i>	krotkaho	85
289.	krotiti	<i>verb.</i>		140
290.	krotostiti*	<i>verb.</i>		139
291.	krov*	<i>subs.</i>	krovem	127
292.	krščenje	<i>subs.</i>	krščenjem	76
293.	kto	<i>pron.</i>		100, 104
294.	kupno	<i>adv.</i>		75, 77, 94
295.	lěto	<i>subs.</i>	lěta	107, 117, 124
296.	li	<i>konj.</i>		82
297.	lico*	<i>subs.</i>	lice,licem	84, 95, 107, 116, 133, 137
298.	lich*	<i>adv.</i>	liše	91
299.	lichojemstviye	<i>subs.</i>		139
300.	liturgija*	<i>subs.</i>	liturgije	127
301.	ljubivo	<i>adv.</i>		141
302.	ljubljivyj*	<i>adj.</i>	ljubljenaho	133
303.	ljubljiti*	<i>verb.</i>	ljubima, ljublju	119, 137, 141
304.	ljuby*	<i>subs.</i>	ljubev, ljubve,	77, 86, 88, 94, 98, 99, 104, 108, 116,

			ljubvi, ljubviju	125, 135, 136, 137, 139
305.	ljudie*	<i>subs.</i>	ljudech, ljudem, ljudi, ljudij, ljudije	75, 78, 91, 102, 120, 122, 125, 126, 128
306.	Ljudmila*		Ljudmilě, Ljudmily	105, 106
307.	ljutěje	<i>subs.</i>		83
308.	loně	<i>subs.</i>		77
309.	lukavyj*	<i>adj.</i>	lukava	136, 139
310.	maj*		maja	81, 83, 86, 88
311.	malyj*	<i>adj.</i>	malě	107
312.	Marija*		Marie, Marije, Mariji, Mariju	75, 76, 86, 87, 129, 133, 141
313.	mati	<i>subs.</i>	matere, materi	75, 76, 78
314.	maternyj*	<i>adj.</i>	materněju	77
315.	Matěj*		Matěja	103
316.	Metodij*		Metodija	97, 98, 101, 126
317.	mezu	<i>prep.</i>		80, 130
318.	milyj*	<i>adj.</i>	milějšaho	141
319.	milosrdije	<i>subs.</i>	milosrdija	125, 130, 133, 134
320.	milosrdno	<i>adv.</i>		100
321.	milosrdnyj*	<i>adj.</i>	milosrdna	123
322.	milosrdyj	<i>adj.</i>		134

323.	milost	<i>subs.</i>	milosti	100, 105, 106, 116, 122, 130, 132, 133, 138
324.	milostivno	<i>adv.</i>		77
325.	milostivo	<i>adv.</i>		78, 90, 110, 112, 123, 130, 133
326.	milostivj	<i>adj.</i>	milostivaja, milostivějšija, milostiviji	108, 117, 119, 130, 138, 141
327.	minuti*	<i>verb.</i>	minuvša	139
328.	mir	<i>subs.</i>	mira, mirem, mirě, miru	78, 89, 94, 107, 114, 117, 120, 123, 124, 125, 127, 131, 134, 141
329.	mirnyj*	<i>adj.</i>	mirnych	128
330.	mirodržitel*	<i>subs.</i>	mirodržitelja	122
331.	mirskyj*	<i>adj.</i>	mirskaho, mirskym	99, 139
332.	mitropolita*	<i>subs.</i>	mitropolitě	128
333.	mlčalivjy*	<i>adj.</i>	mlčalivaho	85
334.	mlčanije*	<i>subs.</i>	mlčanija, mlčanijem	81, 83, 84
335.	mnich*	<i>subs.</i>	mnicha	97
336.	mniška*	<i>subs.</i>	mnišky	111
337.	mnoho*	<i>adv.</i>	najvyše	141
338.	mnohyj*	<i>adj.</i>	mnoh, mnoha, mnohy, mnohyje,	78, 82, 95, 96, 102,

			mnohými, mnozi	103, 107, 130
339.	mnohocěnenyj*	<i>adj.</i>	mnohocěnen	85
340.	mnohočestnyj*	<i>adj.</i>	mnohočestna	94
341.	množstvo*	<i>subs.</i>	množstvem	126
342.	moci*	<i>verb.</i>	mohu, možet	122, 124, 130
343.	moj	<i>pron.</i>	moje, mojej, mojeje, mojeho, mojemu, moju, moji, mojich, mojim, mojimi	89, 90, 94, 109, 111, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 141
344.	moliti (sja)*	<i>verb.</i>	molim, moljaceje sja, moljacich sja, moljacim sja, molju	77, 86, 113, 119, 122, 123, 125, 126, 132, 133, 135, 137, 138, 141
345.	molitva	<i>subs.</i>	molitvam, molitvami, molitvě, molitvoju, molitvy	75, 76, 77, 78, 82, 83, 93, 95, 98, 100, 113, 115, 120, 121, 123, 126, 130, 132, 133, 134, 137, 139, 141
346.	mša*	<i>subs.</i>	mši, mšu	130, 134
347.	mučenije*	<i>subs.</i>	mučenija, mučeniji	104, 117, 118
348.	mučenik	<i>subs.</i>	mučenice, mučenicě, mučenicěch, mučenika, mučeniku	79, 80, 81, 82, 83, 84, 99, 100, 105, 107, 113, 117, 118
349.	mučenistvo*	<i>subs.</i>	mučeničstva, mučenistvem	79, 85, 100, 109

350.	mudrost*	<i>subs.</i>	mudrosti	107
351.	mudryj	<i>adj.</i>	mudra	87, 88, 116, 139
352.	muka*	<i>subs.</i>	mucě, muko	135, 136
353.	my	<i>pron.</i>	nam, nami, nas, ny	75, 76, 78, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 96, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 121, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 134
354.	mysl*	<i>subs.</i>	mysliju	125, 131
355.	mysliti*	<i>verb.</i>	mysli	82, 120
356.	myšca*	<i>subs.</i>	myščama	141
357.	myto*	<i>subs.</i>	mytem	103
358.	na	<i>prep.</i>		78, 83, 87, 89, 94, 96, 98, 99, 108, 110, 115, 123, 130, 131, 133, 134, 137, 139
359.	načalnyj*	<i>adj.</i>	načalnaho	107
360.	načalo	<i>subs.</i>		92
361.	načatek	<i>subs.</i>	načatky	77, 138
362.	načinati*	<i>verb.</i>	načinajaj,	93, 96, 121

		načinajem, načatoje	
363.	nad	<i>prep.</i>	76, 80, 82, 83, 87, 89, 91, 93, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118
364.	naděja*	<i>subs.</i>	naděje 137
365.	nahota*	<i>subs.</i>	nahotu 132
366.	naměnění*	<i>subs.</i>	naměněníj, naměněníja, naměněníjem 120, 121, 132, 134
367.	naměňati*	<i>verb.</i>	naměňaju 133
368.	naměstnik	<i>subs.</i>	118
369.	napadenije*	<i>subs.</i>	napadenijem 96
370.	napast*	<i>subs.</i>	napastem, napastij 100, 131, 135
371.	napitěnyj*	<i>adj.</i>	napitěni 100, 104
372.	naplněnyj*	<i>adj.</i>	naplněni 84, 91, 119
373.	naplniti sja*	<i>verb.</i>	naplňala sja 141
374.	napraviti*	<i>verb.</i>	napravi 138
375.	nareknuti sja*	<i>verb.</i>	nareknut sja 108
376.	narod*	<i>subs.</i>	naroda, narody 93, 107
377.	nasaditi*	<i>verb.</i>	nasadiste 92
378.	nasladiti (sja)	<i>verb.</i>	naslědite 100, 112

379.	naslazati sja*	<i>verb.</i>	naslazajet sja	123
380.	naslédnik	<i>subs.</i>		118
381.	naslédovanije*	<i>subs.</i>	naslédovanijem	115
382.	naslédovati*	<i>verb.</i>	naslédujem	82, 109, 117
383.	nastavnik	<i>subs.</i>		93
384.	nasytiti (sja)	<i>verb.</i>	nasytivše sja	108, 135
385.	naš	<i>pron.</i>	naša, naše, našeho, našej, našeje, našeju, našem, našemu, našich, našim, našimi, našu	75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 134, 135, 137, 140
386.	naučiti (sja)*	<i>verb.</i>	nauči, naučil, naučim sja, nauču sja	88, 101, 112, 140
387.	Naum*		Nauma	101
388.	nazirati*	<i>verb.</i>	naziraju	137
389.	naznamenovati sja*	<i>verb.</i>	naznamenajut sja	89

390.	ne	<i>part.</i>		82, 99, 102, 103, 104, 106, 109, 110, 113, 116, 121, 122, 124, 125, 130, 131, 132, 135, 136
391.	nebeskyj	<i>adj.</i>	nebeska, nebeskaja, nebeskoju, nebeskuju, nebeskumu, nebeskyje, nebeskym	77, 82, 85, 87, 102, 104, 106, 108, 111, 115, 116, 119
392.	nebo	<i>subs.</i>	neba, nebesa, nebesech	89, 99, 115, 119, 126, 132
393.	nebytije*	<i>subs.</i>	nebytija	126
394.	nečistyj*	<i>adj.</i>	nečist, nečistych	131, 132
395.	nečistota*	<i>subs.</i>	nečistotu	132
396.	nečstivyj*	<i>adj.</i>	nečstivych	99
397.	nedostojnyj*	<i>adj.</i>	nedostojen, nedostojnaho	131, 133, 134
398.	neduhujucij*	<i>adj.</i>	neduhujucich	128
399.	neistlěnije*	<i>subs.</i>	neistlěniji	85
400.	neizměrnij*	<i>adj.</i>	neizměrnije	132
401.	neizrečenyj*	<i>adj.</i>	neizrečenumu	135
402.	nemoc	<i>subs.</i>	nemociju	125, 132
403.	nenavist	<i>subs.</i>		139

404.	nepobědimyj*	<i>adj.</i>	nepobědimaho	86
405.	Nepomuk*		Nepomuka	83, 90, 91
406.	neprijazninyj*	<i>adj.</i>	neprijazninyj	96
407.	neprocěnnyj*	<i>adj.</i>	neprocěnnaja	131
408.	nerazdělimyj*	<i>adj.</i>	nerazdělimyje	133
409.	neskvrnnyj*	<i>adj.</i>	neskvrnnoju, neskvrnnym	77, 116, 141
410.	neudobije	<i>subs.</i>		80
411.	Neumann*		Neumanna	90
412.	nevěsta*	<i>subs.</i>	nevěsto	115
413.	nevidimyj*	<i>adj.</i>	nevidimych	135
414.	nezlobije	<i>subs.</i>		140
415.	ni	<i>part.</i>		79
416.	ničsože	<i>pron.</i>		136
417.	ničtože	<i>pron.</i>		130
418.	nijedinyj*	<i>adj.</i>	nijedina, nijediněmi	103, 134
419.	nikoliže	<i>part.</i>		104, 131
420.	niktože	<i>pron.</i>	nikto	104, 124
421.	niščeta*	<i>subs.</i>	niščetu, niščety	103, 132
422.	niščij*	<i>adj.</i>	nišč, niščumu	106, 132
423.	nizkyj*	<i>adj.</i>	nižšim	139
424.	niže	<i>adv.</i>		122

425.	no	<i>konj.</i>		102, 103, 110, 122, 130, 132, 134, 135, 137
426.	nositi	<i>verb.</i>	nosim	112, 119
427.	novembr*		novembra	113, 115, 117
428.	noha*	<i>subs.</i>	nozě	137
429.	novyj*	<i>adj.</i>	novaho, novuju, novym	85, 112
430.	nuza*	<i>subs.</i>	nuze	128
431.	nuznyj*	<i>adj.</i>	nuznych	123
432.	nyně	<i>adv.</i>		106, 121, 127, 129, 133
433.	nyněšij*	<i>adj.</i>	nyněšňaja	125
434.	o	<i>prep.</i>		74, 76, 78, 79, 80, 84, 87, 88, 96, 98, 104, 116, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 137, 138, 139
435.	ó	<i>interj.</i>		85, 130, 132, 133, 136, 137, 141
436.	oba	<i>num.</i>	oboju	94, 109
437.	obca*	<i>subs.</i>	obce, obceju, obcij, obcim	119, 120, 121, 134
438.	obecnij*	<i>subs.</i>	obcenije, obceniji	85, 108, 121, 140

439.	občati*	<i>verb.</i>	občanaho	77
440.	obcežitelstvo*	<i>subs.</i>	obcežitelstvu	103
441.	obimanije*	<i>subs.</i>	obimanimjem	141
442.	obdržanyj*	<i>adj.</i>	obdržan	130
443.	občcanije*	<i>subs.</i>	občcanija	119
444.	občtovanije*	<i>subs.</i>	občtovanija, občtovanimjem	84, 91, 132
445.	občtovati sja*	<i>verb.</i>	občtovavšich sja	125
446.	občta*	<i>subs.</i>	občty	104, 124
447.	obilije	<i>subs.</i>	obilija, obiliji	122, 132
448.	obilnyj*	<i>adj.</i>	obilnu	141
449.	obilovati	<i>verb.</i>		113
450.	oblast*	<i>subs.</i>	oblasti	122
451.	oblčci sja*	<i>verb.</i>	oblčkut sja	86
452.	oblčti*	<i>verb.</i>	oblčj	114
453.	oblčcati*	<i>verb.</i>	oblčči	84
454.	oblivati sja*	<i>verb.</i>	oblivajet sja	124
455.	objati*	<i>verb.</i>	obmem	91, 119
456.	obnovljenij*	<i>adj.</i>	obnovljeni	112
457.	obnovljenije	<i>subs.</i>		82
458.	obohatiti	<i>verb.</i>		132
459.	obracati sja*	<i>verb.</i>	obracajem sja	105

460.	obratiti sja*	<i>verb.</i>	obratit sja	124
461.	obraz	<i>subs.</i>	obrazem, obrazě, obrazu, obrazy	76, 77, 80, 81, 83, 86, 88, 98, 99, 109, 111, 112
462.	obrazec	<i>subs.</i>	obrazcem	120, 121, 134
463.	obrazovati*	<i>verb.</i>	obrazujaj	93
464.	obumorjenije	<i>subs.</i>		139
465.	očistiti sja*	<i>verb.</i>	očisti, očistit	104, 118, 138
466.	očišćenije	<i>subs.</i>		131
467.	očiščenyj*	<i>adj.</i>	očiščen	131
468.	održiti*	<i>verb.</i>	održi	138
469.	ohraditi sja*	<i>verb.</i>	ohradim sja	81, 96
470.	ohrasti*	<i>verb.</i>	ohrjaduca	117
471.	ohrazati sja *	<i>verb.</i>	ohrazajem sja	112
472.	okajanije	<i>subs.</i>		137
473.	oko*	<i>subs.</i>	očima	109, 130, 137
474.	okovanyj*	<i>adj.</i>	okovana	100
475.	okrěpiti*	<i>verb.</i>	okrěpil	98
476.	okrěpljenyj*	<i>adj.</i>	okrěpljeni	110
477.	oktobr*		oktobra	109, 111
478.	oltar	<i>subs.</i>		87, 96, 98, 108, 110

479.	omyti	<i>verb.</i>	omyj	132, 136
480.	omyvati*	<i>verb.</i>	omyvajuci	131
481.	on	<i>pron.</i>	jeje, jeježe, jejuže, jeho, jehože, jemu, jemuže, naň, něje, něm, nich, nimiže, oněch, ono, onomu	79, 80, 82, 83, 87, 90, 95, 96, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 111, 113, 116, 117, 119, 120, 124, 125, 126, 128, 130, 133, 135, 137, 141
482.	opat*	<i>subs.</i>	opata	95
483.	oplakati*	<i>verb.</i>	oplaču	139
484.	opojti*	<i>verb.</i>	opoj	136
485.	oružije	<i>subs.</i>		135
486.	oskuděti*	<i>verb.</i>	oskudě	106
487.	oskvrněnije	<i>subs.</i>		84
488.	oskvrněnyj*	<i>adj.</i>	oskvrněno	130
489.	oslava*	<i>subs.</i>	oslavu	103
490.	osnovati*	<i>verb.</i>	osnoval, osnovan	99, 126
491.	osobnyj*	<i>adj.</i>	osobně	134
492.	ostanek*	<i>subs.</i>	ostanku	93
493.	ostaviti*	<i>verb.</i>	ostavi, ostavivšeji	109, 112
494.	osuditi*	<i>verb.</i>	osudi	84
495.	osvjacati*	<i>verb.</i>	osvjacajema,	93, 104

osvjacajemy

496.	osvjatiti*	<i>verb.</i>	osvjati	82, 100, 138
497.	ot	<i>prep.</i>	ote	75, 78, 79, 83, 96, 97, 99, 100, 103, 104, 108, 116, 118, 124, 126, 128, 131, 133, 136, 140
498.	Otec*	<i>subs.</i>	Otca, otcem, Otče, Otcu	76, 84, 89, 93, 97, 103, 118, 120, 127, 129, 131, 133, 134
499.	otčina*	<i>subs.</i>	otčině	77, 80
500.	otehnanije	<i>subs.</i>		131
501.	otejmeti (sja)*	<i>verb.</i>	otejmet sja, otejmi	116, 131
502.	otkrytyj*	<i>verb.</i>	otkrytym	133
503.	otkryvati*	<i>verb.</i>	otkryvaju	130
504.	otlučiti sja*	<i>verb.</i>	otlučati sja	104, 136
505.	otpuščati	<i>verb.</i>		139
506.	otpuščenije	<i>subs.</i>		83, 87, 110, 116, 131, 141
507.	otrina*	<i>subs.</i>	otrinu	139
508.	otstojiti*	<i>verb.</i>	otstojit	79
509.	otvěcati*	<i>verb.</i>	otvěca	94
510.	otvoriti*	<i>verb.</i>	otvori	105, 106
511.	otvrditi*	<i>verb.</i>	otvrz	113

512.	otvržeti sja*	<i>verb.</i>	otvržet sja	100
513.	ov	<i>pron.</i>		84, 85
514.	ovče*	<i>subs.</i>	ovec, ovce	109, 113, 114
515.	ožidati*	<i>verb.</i>	ožidajucich	123
516.	oživiti*	<i>verb.</i>	oživi	80
517.	pače	<i>adv.</i>		83, 112, 137
518.	padati*	<i>verb.</i>	pad, padaju	82, 137
519.	pahuba*	<i>subs.</i>	pahubach	139
520.	pakybytije	<i>subs.</i>		131
521.	palma*	<i>subs.</i>	palmu	82
522.	pamjat'	<i>subs.</i>		75, 76, 86, 89, 90, 95, 96, 101, 102, 105, 109, 113, 136
523.	papa*	<i>subs.</i>	papě	128
524.	papež*	<i>subs.</i>	papeža	117, 137
525.	paschovnyj*	<i>adj.</i>	paschovně, paschovnoje	123
526.	pastyr	<i>subs.</i>	pastyrich, pastyrja, pastyrjem	79, 80, 109, 114, 123, 126
527.	pastyrskyj*	<i>adj.</i>	pastyrskymi	90
528.	Pavel		Pavla	92, 93
529.	peci sja*	<i>verb.</i>	peku sja	140
530.	peča*	<i>subs.</i>	peču	88

531.	pečal	<i>subs.</i>		124
532.	Petr		Petra, Petrě, Petru	92, 93, 94, 118
533.	pica*	<i>subs.</i>	picach, piceju	91, 108, 139
534.	pir*	<i>subs.</i>	pira, piru	108, 130, 135
535.	pitěnije*	<i>subs.</i>	pitěnija	108
536.	pitěti*	<i>verb.</i>	pitěaše	85
537.	pjat	<i>num.</i>		137
538.	plamennyj*	<i>adj.</i>	plamenněje	137
539.	plavati*	<i>verb.</i>	plavajucich	128
540.	plěněnyj*	<i>adj.</i>	plěněnych	128
541.	plet'skyj*	<i>adj.</i>	plet'skych	135
542.	plnyj*	<i>adj.</i>	plna	131, 135
543.	plod	<i>subs.</i>	plodov	82, 89, 108, 110, 122, 128
544.	plodovityj*	<i>adj.</i>	plodovito	90
545.	plť*	<i>subs.</i>	plti	92, 122
546.	po	<i>prep.</i>		78, 80, 82, 83, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 96, 98, 100, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 114, 116, 119, 126, 133, 134, 138
547.	pobědnyj*	<i>adj.</i>	pobědnuju	82

548.	pobědonosnyj*	<i>adj.</i>	pobědonosnumu	134
549.	poběda*	<i>subs.</i>	pobědy	85, 98
550.	pobědoslavije*	<i>subs.</i>	pobědoslaviju	85
551.	počtenije*	<i>subs.</i>	počtenijem	132
552.	pod	<i>prep.</i>		75, 130
553.	podati*	<i>verb.</i>	podá, podájet, podal, podáz	75, 78, 79, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 90, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 107, 108, 111, 112, 117, 120, 121, 131, 133
554.	podjati	<i>verb.</i>		121
555.	podležati*	<i>verb.</i>	podležít	124
556.	podobati*	<i>verb.</i>	podobájet	129
557.	podobije*	<i>subs.</i>	podobiju	104, 108, 110, 112, 114
558.	podobnyj*	<i>adj.</i>	podobnymi	76
559.	podruh	<i>subs.</i>		109, 118
560.	podvihnuti*	<i>verb.</i>	podviha, podvizě	82, 85
561.	podvizati sja*	<i>verb.</i>	podvizajem sja, podvizaju sja	110, 139
562.	pohanskyj*	<i>adj.</i>	pohanskyje	93, 126
563.	pochot*	<i>subs.</i>	pochoti	135
564.	pochotěnije*	<i>subs.</i>	pochotěnija	139

565.	pokajanije*	<i>subs.</i>	pokajanija	134
566.	poklaňati*	<i>verb.</i>	poklaňajut	119
567.	pokloněnije	<i>subs.</i>		129
568.	pokoj*	<i>subs.</i>	pokoji	122
569.	pokryti*	<i>verb.</i>	pokryj, pokrvena	127, 133
570.	polahati*	<i>verb.</i>	polahajem	110
571.	polezno	<i>adv.</i>		132
572.	položenyj*	<i>adj.</i>	položeny	87, 98
573.	položiti	<i>verb.</i>	položī, položich, položīt	99, 104, 110, 113, 114, 137
574.	polučiti*	<i>verb.</i>	polučivši	77
575.	pomahati	<i>verb.</i>	pomahajucem, pomahajut	79, 88, 105, 139
576.	pomilovanyj*	<i>adj.</i>	pomilovani	108
577.	pomilovati*	<i>verb.</i>	pomiluj	123, 124, 125, 127, 128, 131
578.	pominati*	<i>verb.</i>	pominajucem, pominat	89, 124
579.	pomjanuti*	<i>verb.</i>	pomjani, pomjanuvše	129, 131
580.	pomoc	<i>subs.</i>	pomociju	81, 91, 96, 111, 125, 133
581.	pomoliti sja*	<i>verb.</i>	pomolim sja	120, 121, 123, 124, 125, 127, 128

582.	pomyšljenje*	<i>subs.</i>	pomyšljenij, pomyšljenija	131, 138
583.	poněžě	<i>konj.</i>		138
584.	popěčenje	<i>subs.</i>		79
585.	popraviti	<i>verb.</i>		131, 137
586.	popravljenje	<i>subs.</i>		134
587.	poroditi*	<i>verb.</i>	porodila	141
588.	posěci*	<i>verb.</i>	posěcu	109
589.	poslati*	<i>verb.</i>	poslal	97
590.	poslěd	<i>prep.</i>		141
591.	poslědnij	<i>adj.</i>	poslědnich	80, 138
592.	poslědovanje*	<i>subs.</i>	poslědovanijem, poslědovaniju	99, 115
593.	poslědovati	<i>verb.</i>	poslědujuce, poslědujuceji	80, 83, 88, 90, 92, 96, 98, 99, 101, 107, 108
594.	poslušanje	<i>subs.</i>	poslušanija	79, 135
595.	poslušati	<i>verb.</i>	poslušaj, poslušajaj	126, 139
596.	poslužiti	<i>verb.</i>	poslužat	102
597.	postaviti*	<i>verb.</i>	postavi	87, 117
598.	postavljati sja*	<i>verb.</i>	postavljajet sja	79
599.	postihnuti*	<i>verb.</i>	postihnem	102, 116, 121
600.	postojanno	<i>adv.</i>		96

601.	postojannyj*	<i>adj.</i>	postojanni, postojannumu	90 105
602.	postojanstvo	<i>subs.</i>	postojanstva	80, 134
603.	potajenyj	<i>adj.</i>		85
604.	potřeba*	<i>subs.</i>	potřeb, potřebach, potřebami, potřeby	88, 121, 122, 124, 141
605.	potrpěti	<i>verb.</i>		130
606.	poveliti*	<i>verb.</i>	poveliši	119
607.	povělenije*	<i>subs.</i>	povělenijem	93
608.	poznanije*	<i>subs.</i>	poznaniji	101
609.	poznati	<i>verb.</i>		97
610.	pravda	<i>subs.</i>	pravdč, pravdu	86, 107, 138
611.	pravedno	<i>adv.</i>		76, 84, 93, 118
612.	pravednyj*	<i>adj.</i>	pravednym	103
613.	pravilnyj*	<i>adj.</i>	pravilnoje	140
614.	pravitel*	<i>subs.</i>	pravitelich	122
615.	praviti (sja)*	<i>verb.</i>	pravil, pravit sja	77, 80, 83
616.	pravo	<i>subs.</i>	pravěm	76, 84, 93, 118, 126
617.	pravyj*	<i>adj.</i>	prava, pravyje, pravym	81, 88, 134
618.	prazdenstvo	<i>subs.</i>		87, 91, 110
619.	prazdnik	<i>subs.</i>		79, 83, 92, 97, 107,

				111, 115
620.	prezvyter*	<i>subs.</i>	prezvytera	81, 83, 86
621.	prezvyterstvo*	<i>subs.</i>	prezvyterstvě	128
622.	prěblahoslovljenyj*	<i>adj.</i>	prěblahoslovljenuju	129
623.	prěbyti*	<i>verb.</i>	prěbudet	110
624.	prěbyvati	<i>verb.</i>	prěbyvajet, prěbyvajuće	82, 94, 122
625.	prěčestnyj*	<i>adj.</i>	prěčestnoje	92
626.	prěčistyj*	<i>adj.</i>	prěčistuju	129
627.	prěd	<i>prep.</i>		84, 85, 95, 107, 109, 116, 133, 137
628.	prědati	<i>verb.</i>	prědadim	99, 129
629.	prědajati	<i>verb.</i>	prědaju	101, 136
630.	prědivnyj	<i>adj.</i>		111
631.	prědloženije	<i>subs.</i>	prědloženijem, prědloženiiji	125, 132, 139
632.	prědteča*	<i>subs.</i>	prědteče	84
633.	prědrahyj*	<i>adj.</i>	prědrahyje, prědrahym	91, 119, 135
634.	prědržati*	<i>verb.</i>	prědržacich	128
635.	prědstavljati*	<i>verb.</i>	prědstavljaju	141
636.	prědstojati*	<i>verb.</i>	prědstojacich	124
637.	prědvaritelno	<i>adv.</i>		120

638.	prédvariti	<i>verb.</i>		140
639.	préfacija	<i>subs.</i>		76, 80, 84, 93, 118
640.	préhřešenije*	<i>subs.</i>		84
641.	prékrotkyj	<i>adj.</i>		132
642.	prélomljenije*	<i>subs.</i>	prélomljeniji	94
643.	prémahati	<i>verb.</i>	prémahajem, prémahajuje	80, 104, 107
644.	préměniti sja*	<i>verb.</i>	préměni sja	83
645.	prémilostivyj	<i>adj.</i>	prémilostiva	112, 114, 122, 131
646.	prémoci	<i>verb.</i>	prémohu	96, 139
647.	prémudrost	<i>subs.</i>	prémudrosti	105, 138
648.	prénebrěženije	<i>subs.</i>		139
649.	prénesti*	<i>verb.</i>	prénesl	99
650.	prépodobnije*	<i>subs.</i>	prépodobniji	86
651.	préporučiti (sja)*	<i>verb.</i>	préporučí, préporučíša sja	78, 134
652.	présladkyj	<i>adj.</i>	présladkaho, présladkumu	130, 133, 137
653.	préslavnyj*	<i>adj.</i>	préslavnaho, préslavnoje	85
654.	présvjatyj*	<i>adj.</i>	présvjatuju	129
655.	préstati*	<i>verb.</i>	préstaješi, préstajet	125, 131
656.	préstavljenije*	<i>subs.</i>	préstavljenija	106

657.	prěstupljenije*	<i>subs.</i>	prěstupljenij	131
658.	prěvzljubljenyj	<i>adj.</i>		133
659.	pri	<i>prep.</i>		77
660.	priběhati*	<i>verb.</i>	priběhaju, priběžišče	121, 130, 133
661.	pričastnik*	<i>subs.</i>	pričastnici, pričastniky	76, 115
662.	pričaščati sja	<i>verb.</i>	pričaščajem sja	78
663.	pričaščenije	<i>subs.</i>	pričaščenija, pričaščeniji, pričaščeniju	78, 80, 82, 85, 87, 89, 91, 94, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 119, 135
664.	pričet*	<i>verb.</i>	pričtě	128
665.	pričiněnyj*	<i>adj.</i>	pričiněna	94
666.	pričisti sja	<i>verb.</i>		133
667.	prihlasiti sja*	<i>verb.</i>	prihlasi sja	136
668.	prijati	<i>verb.</i>	prijach, prijachom, prijal, prijat, prijemše, prijemši, prijmete, prijmi, prijmut	77, 80, 83, 91, 92, 102, 103, 106, 108, 112, 115, 116, 121, 124, 125, 131, 133, 136, 141
669.	prijatije*	<i>subs.</i>	prijatiji	106
670.	prijatnyj*	<i>adj.</i>	prijatna, prijatnu	104, 112, 133
671.	prijiti	<i>verb.</i>	prid, prijde, prijdem, prijdet, prijdi	77, 91, 97, 102, 108, 115, 120, 136

672.	prijemljati*	<i>verb.</i>	prijemljem, prijemljuje	79, 97
673.	prijěpljati sja	<i>verb.</i>		125
674.	prikladnyj*	<i>adj.</i>	prikladnoje	140
675.	prikloniti (sja)*	<i>verb.</i>	prikloni	123
676.	priležanije	<i>subs.</i>	priležaniju	90
677.	prilěpljenije	<i>subs.</i>		135
678.	priležno	<i>adv.</i>		88, 100, 108, 123
679.	priležnyj*	<i>adj.</i>	priležen, priležněje, priležnym	119, 123, 139
680.	priloh	<i>subs.</i>		120
681.	priměr	<i>subs.</i>	priměri	120
682.	priměšati*	<i>verb.</i>	priměšajuci	77
683.	prinesti	<i>verb.</i>	prinesena, prineseny, prinesem, prinesete, prinesut	100, 110, 112, 131, 133
684.	prinesenyje	<i>subs.</i>		82, 106, 118
685.	prinos	<i>subs.</i>	prinosy	76, 80, 82, 83, 87, 89, 91, 93, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118
686.	prinositi	<i>verb.</i>	prinosim, prinosima, prinosit	79, 80, 91, 93, 102, 141

687.	prinošati*	<i>verb.</i>	prinošu	138, 141
688.	prinošenije	<i>subs.</i>		136
689.	priobcenije	<i>subs.</i>		120
690.	priobřesti	<i>verb.</i>		90, 140
691.	pripěv	<i>subs.</i>		75, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119
692.	prisno	<i>adv.</i>		85, 112, 116, 127, 129, 140
693.	prisnoděva*	<i>subs.</i>	prisnoděvu	129
694.	prisnosucno	<i>adv.</i>		133
695.	pristaviti*	<i>verb.</i>	pristavil	126
696.	pristavnik	<i>subs.</i>		87
697.	pristojati	<i>verb.</i>	pristojala	133
698.	pristrastije*	<i>subs.</i>	pristrastijem	137
699.	pristup*	<i>subs.</i>	pristupu	75, 79, 81, 83, 86, 88, 90, 92, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117

700.	pristupati*	<i>verb.</i>	pristupaju	132
701.	pristupiti	<i>verb.</i>		130
702.	prišestvije*	<i>subs.</i>	prišestvija	98
703.	priveleti*	<i>verb.</i>	privel	126
704.	privesti	<i>verb.</i>		135
705.	prizrěti	<i>verb.</i>	prizri	78, 87, 98, 110, 123, 130
706.	prizvati*	<i>verb.</i>	prizval, prizovi	103, 136
707.	prizyvati*	<i>verb.</i>	prizyvajaj, prizyvaju	93, 138
708.	probosti*	<i>verb.</i>	probasja	137
709.	probytivo	<i>adv.</i>		140
710.	Prokop*		Prokopa, Prokopu	95, 96
711.	prolivati*	<i>verb.</i>	proliv	114
712.	promyšljenije*	<i>subs.</i>	promyšljenijem	94
713.	pronositi sja*	<i>verb.</i>	pronošaše sja	98
714.	propovědati	<i>verb.</i>	propovědajema	85, 97
715.	prorok	<i>subs.</i>		137
716.	prosba*	<i>subs.</i>	prosbam, prosby	105, 123
717.	prostiti*	<i>verb.</i>	prosim, prosjacich, prosjat, prošu	76, 81, 83, 87, 89, 91, 96, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 115, 116, 119, 121,

				122, 123, 124, 125, 132, 136
718.	proslavljenije*	<i>subs.</i>	proslavljeniji	76
719.	prospěti*	<i>verb.</i>	prospějet, prospějut	106
720.	prospěšnyj*	<i>adj.</i>	prospěšni, prospěšnych, prospěšnymi	80, 106, 139
721.	prospěvati	<i>verb.</i>		139
722.	prostrěti*	<i>verb.</i>	prostrě	106
723.	prosvětiti	<i>verb.</i>	prosvěti, prosvětit	81, 132, 138
724.	proščeniije*	<i>subs.</i>	proščeniiju	135
725.	protivenstvije*	<i>subs.</i>	protivenstvijich	139
726.	protivnost*	<i>subs.</i>	protivnosti	104
727.	protivnyj*	<i>adj.</i>	protivnaja, protivnymi	80, 96
728.	protivu	<i>prep.</i>		81, 96, 131, 135
729.	provoditi*	<i>verb.</i>	provodit	77
730.	prozorlivo	<i>adv.</i>		123
731.	prozrěniije*	<i>subs.</i>	prozrěnijem	109
732.	prvyj	<i>num.</i>	prvaho, prvuju	93, 117, 120, 138
733.	pšeničnyj*	<i>adj.</i>	pšenično	82
734.	pustyňa*	<i>subs.</i>	pustyňu	95
735.	putěšestvovati*	<i>verb.</i>	putěšestvujucich	128

736.	put' *	<i>subs.</i>	putěm, puti	88, 133
737.	rab	<i>subs.</i>	raba, raby	98, 104, 134
738.	račiti *	<i>verb.</i>	račil, račit, račiši	83, 112, 120, 121, 123, 132, 133, 134, 135, 137
739.	radi	<i>prep.</i>		77, 94, 99, 104, 130
740.	Radim		Radima	109, 110
741.	radost	<i>subs.</i>	radosti, radostmi	100, 102, 123, 124, 134, 135
742.	radostno	<i>adv.</i>		85, 97, 114
743.	radovanije *	<i>subs.</i>	radovanijem	119
744.	radovati sja *	<i>verb.</i>	radujuce sja	116
745.	raj	<i>subs.</i>		140
746.	rana *	<i>subs.</i>	ran, ranach	136, 137
747.	rasmatrjati	<i>verb.</i>		133
748.	raspaliti *	<i>verb.</i>	raspali	138
749.	raspjati *	<i>verb.</i>	raspjal	126
750.	raspjatyj	<i>adj.</i>	raspjataho, raspjatumu	130, 131, 137
751.	rasti *	<i>verb.</i>	rastuce	108
752.	rastočenyj *	<i>adj.</i>	rastočenyje	75
753.	razjariti sja *	<i>verb.</i>	razjari sja	83

754.	različnyj*	<i>adj.</i>	različnych, različnym, različnymi	94, 121, 124
755.	razrěšiti*	<i>verb.</i>	razrěši	100
756.	razum	<i>subs.</i>		120, 136, 138
757.	razuměvati	<i>verb.</i>		93
758.	ražeci*	<i>verb.</i>	ražežena, ražeženu	79, 88
759.	rečenije*	<i>subs.</i>	rečenija	138
760.	revnost	<i>subs.</i>	revnostiju	79, 139
761.	rěsno	<i>adv.</i>		137
762.	rěsnotivnyj*	<i>adj.</i>	rěsnotivnaja	119
763.	rěsnotivno	<i>adv.</i>		123
764.	rjad	<i>subs.</i>		120, 121
765.	rimskyj*	<i>adj.</i>	rimscěm, rimskyje	128, 134
766.	rod	<i>subs.</i>		131
767.	roditi*	<i>verb.</i>	rodivši, rozeny	77,
768.	rovanije	<i>subs.</i>		118
769.	ruka*	<i>subs.</i>	rucě, ruku	106, 137
770.	s, se	<i>prep.</i>		75, 76, 77, 79, 81, 84, 85, 86, 88, 90, 92, 93, 94, 95, 97, 99, 101, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 111, 113, 115, 117,

				118, 119, 122, 124, 127, 129, 133, 134, 135, 136, 141
771.	sam	<i>adj.</i>	sami, samoho, samy	121, 129, 136
772.	Sarkandr*		Sarkandra	81
773.	Sava*		Savu	101
774.	sebrati*	<i>verb.</i>	sberi	75
775.	sbor*	<i>subs.</i>	sborě	124
776.	sbornaja	<i>subs.</i>		75, 79, 81, 83, 86, 88, 90, 92, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 109, 111, 113, 115, 117, 121
777.	se	<i>pron.</i>	sa ¹⁴⁴	97, 131, 141
778.	se	<i>inter.- part.</i>		88, 132, 137, 141
779.	sja*¹⁴⁵	<i>pron.</i>	sebe, sebě	90, 100, 112, 113, 116, 121, 129, 134, 136, 137
780.	sebranije*	<i>subs.</i>	sebraniji	122
781.	sebrati (sja)*	<i>verb.</i>	sebravšich sja	125
782.	septembr*		septembra	105, 107
783.	serafim*	<i>subs.</i>	serafimi	119

¹⁴⁴ Chyba tisku, v textu psaném hlaholicí odpovídá „se“.

¹⁴⁵ Zvratné zájmeno „sja“ uvádíme jako součást sloves, nikoliv samostatně.

784.	sestaviti*	<i>verb.</i>	sestavil	126
785.	sestra	<i>subs.</i>		89
786.	sejiti sja*	<i>verb.</i>	sešedše sja	124
787.	sevkupiti*	<i>verb.</i>	sevkupi, sevkupivša, sevkupljati	94, 95, 126
788.	sezdati	<i>verb.</i>	sezda	88, 112
789.	Sezdatel*		Sezdatelja	77
790.	sezizati*	<i>verb.</i>		94
791.	sěmo	<i>adv.</i>		124
792.	sij	<i>pron.</i>	seho, sej, seje, seju, sem, si, sije, siju, sim, simi	80, 83, 85, 87, 89, 92, 93, 94, 99, 102, 104, 109, 112, 114, 118, 121, 122, 123, 127, 128
793.	schraněnyj*	<i>adj.</i>	schraněn	130
794.	schraniti	<i>verb.</i>	schrani, schranim, schraňajet, schraňat	87, 103, 120, 125, 126, 128
795.	sijanije*	<i>subs.</i>	sijanijem	85
796.	сила	<i>subs.</i>	silu, siloju, silu, sily	80, 81, 83, 85, 86, 87, 96, 98, 112, 117, 119, 121, 126, 132
797.	silnyj*	<i>adj.</i>	silen, silnoju, silny, silnych	84, 85, 86, 127, 139
798.	sjedineņije*	<i>subs.</i>	sjedineņiji	127

799.	sjedinenyj*	<i>adj.</i>	sjedineny	76
800.	sjediniti*	<i>verb.</i>	sjedinil	75
801.	skončanyj*	<i>adj.</i>	skončana, skončanu	112, 135
802.	skončiti (sja)*	<i>verb.</i>	skončav sja	107
803.	skoryj*	<i>adj.</i>	skoroju	125
804.	skrbiti*	<i>verb.</i>	skrbi	103, 128
805.	skrovišče	<i>subs.</i>		101, 113
806.	skrušenije*	<i>subs.</i>	skrušenijem	132
807.	skrušiti sja*	<i>verb.</i>	skrušit sja	103
808.	skvrnostij	<i>adj.</i>		118
809.	slabost	<i>subs.</i>		85
810.	sladost*	<i>subs.</i>		100
811.	sladostnyj*	<i>adj.</i>	sladostnějšim	141
812.	slast	<i>subs.</i>	slastij, slastmi	115, 135, 139, 141
813.	slava	<i>subs.</i>	slavě, slavoju, slavu, slavy	77, 87, 99, 102, 104, 115, 116, 129, 141
814.	slaviti	<i>verb.</i>	slavim, slavjacich	87, 127, 134
815.	slavnyj	<i>adj.</i>	slavnaho, slavnuju, slavnym	77, 82, 92, 97, 98, 107, 129
816.	slěd	<i>subs.</i>		100
817.	slěp	<i>adj.</i>		132

818.	slěpota*	<i>subs.</i>	slěpotu	132
819.	Sljazi*		Sljazich	111
820.	slověnskyj*	<i>adj.</i>	slověnskym	97
821.	slovo	<i>subs.</i>	sloves	77, 97, 98, 99, 127
822.	služba*	<i>subs.</i>	službami, službě, službu	83, 90, 96, 116, 139
823.	služiti	<i>verb.</i>	služat, služim	84, 90, 95, 103, 108, 119, 125, 141
824.	slyšati*	<i>verb.</i>	slyši, slyšite	97, 122
825.	smatrjati*	<i>verb.</i>	smatrjaju	137
826.	směrjenije	<i>subs.</i>	směrjenija, směrjenijem	96, 111, 116, 123, 132, 135
827.	směrjeno	<i>adv.</i>		76, 110
828.	směrjenyj*	<i>adj.</i>	směrjeni, směrjenyje	78, 101
829.	směrjenstvo	<i>subs.</i>		140
830.	směrno	<i>adv.</i>		116, 141
831.	směrnij*	<i>adj.</i>	směrna, směrnym	115, 139
832.	směsiti	<i>verb.</i>		119
833.	smirjati*	<i>verb.</i>	smirjajucej	108
834.	smjatenije*	<i>subs.</i>	smjateniju	125
835.	smotritel*	<i>subs.</i>	smotritelja	122
836.	smrt	<i>subs.</i>	smrti, smrtiju	77, 99, 106, 136, 140

837.	spasenije	<i>subs.</i>	spasenija, spaseniji, spaseniju	76, 87, 102, 106, 127, 128, 132, 140
838.	spasiti*	<i>verb.</i>	spaseši, spaseši	75, 128, 136
839.	Spasitel*	<i>subs.</i>	Spasitelja	122, 130
840.	spasitelnyj*	<i>adj.</i>	spasitelnaja, spasitelno, spasitelnyje, spasitelnuju	76, 84, 93, 100, 106, 118, 131, 135
841.	spasti sja	<i>verb.</i>		120
842.	spěch*	<i>subs.</i>	spěchem	103
843.	spěšiti*	<i>verb.</i>	spěšu	130
844.	spodobiti sja*	<i>verb.</i>	spodobim sja	98
845.	spodobnyj*	<i>adj.</i>	spodobna, spodobno	100, 139
846.	spospěšenije	<i>subs.</i>		109
847.	spoživati	<i>verb.</i>		94
848.	sprovazati*	<i>verb.</i>	sprovazajet	93
849.	srdce	<i>subs.</i>	srdca, srdcem, srdci, srdcich, srdcu	76, 77, 84, 85, 89, 90, 93, 94, 95, 97, 101, 118, 127, 130, 133, 137, 138, 141
850.	srebro	<i>subs.</i>		103
851.	stado	<i>subs.</i>	stada, stadu	79, 123, 126
852.	starec*	<i>subs.</i>	starcich	125
853.	stati	<i>verb.</i>		98

854.	steza*	<i>subs.</i>	stezi	87
855.	stiskati*	<i>verb.</i>	stiskala, stiskajema	141
856.	stopa*	<i>subs.</i>	stopam, stopy	77, 105, 107, 108
857.	storiceja*	<i>subs.</i>	storiceju	112
858.	stvoriti*	<i>verb.</i>	stvari, stvoril, stvorit, stvorjeni, stvořiši	76, 82, 86, 90, 99, 104, 108, 113, 117, 126, 139
859.	strach*	<i>subs.</i>	strachem	127
860.	strana*	<i>subs.</i>	straně	98, 128
861.	stranstvovati*	<i>verb.</i>	stranstvujucu	77
862.	strast*	<i>subs.</i>	strastem	81, 124
863.	strašno	<i>adv.</i>		130
864.	strazati*	<i>verb.</i>	strazucij, strazucich	124, 125, 128
865.	stražiti	<i>verb.</i>		120
866.	strojiti	<i>verb.</i>		123
867.	stud	<i>subs.</i>		130
868.	stužati*	<i>verb.</i>	stužajemym	88
869.	stvoriti*	<i>verb.</i>	stvorich	131
870.	suditi sja*	<i>verb.</i>	suda sja	140
871.	sudij*	<i>subs.</i>	Sudije, sudiju	122, 130
872.	sudnyj	<i>adj.</i>		98
873.	supružnyj*	<i>adj.</i>	supružnyje	84

874.	svěděníje*	<i>subs.</i>	svěděníjich	84
875.	svědětel	<i>subs.</i>	svědětele	80, 109
876.	svědětelstvo	<i>subs.</i>		80, 85
877.	svěstovati*	<i>verb.</i>	svěstujet	124
878.	svět	<i>subs.</i>	světěch, světu	81, 132, 135, 139
879.	světiti sja	<i>verb.</i>		90
880.	svjatba*	<i>subs.</i>	svjatbě, svjatbu	106, 132
881.	svjatec*	<i>subs.</i>	svjatcem	135
882.	svjatyj	<i>adj.</i>	svjat, svjataja, svjataho, svjatěj, svjatěm, svjatějšija, svjatějšumu, svjati, svjatiji, svjato, svjatoje, svjatoju, svjatuju, svjatumu, svjatyach, svjatyje, svjatym, svjatymi	74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 141
883.	svjatyňa*	<i>subs.</i>	svjatyňu	84
884.	svjazanyj*	<i>adj.</i>	svjazani	98
885.	svobodnyj*	<i>adj.</i>	svobodnoju, svobodnym	84, 125
886.	svoboda*	<i>subs.</i>	svobodu	136

887.	svoj	<i>adj.</i>	svoja, svojeho, svoje, svojej, svojeje, svojeju, svojem, svojemu, svoji, svojich, svojim, svoju	75, 77, 78, 80, 83, 87, 88, 91, 92, 98, 99, 100, 102, 104, 105, 106, 109, 113, 114, 122, 123, 125, 126, 130, 131, 134, 135, 136
888.	svršati*	<i>verb.</i>	svršajem	88
889.	svršenije	<i>subs.</i>		135
890.	svršenstvo	<i>subs.</i>		90
891.	svršenyj*	<i>adj.</i>	svršeno, svršenoju	122, 131, 135
892.	svyšnyj*	<i>adj.</i>	svyšnim	127
893.	Syn	<i>subs.</i>	Syna, Synem, synove, Synu, syny	75, 77, 78, 79, 81, 84, 86, 88, 90, 92, 94, 95, 97, 99, 101, 102, 103, 105, 107, 108, 109, 111, 113, 115, 117, 123, 127, 129, 132, 133, 135, 141
894.	sytost	<i>subs.</i>		135
895.	ščastnyj*	<i>adj.</i>	ščastno	135
896.	ščedritel*	<i>subs.</i>	ščedritelja	122
897.	ščedrost*	<i>subs.</i>	ščedrostiju	125, 139
898.	ščedrota*	<i>subs.</i>	ščedrot, ščedroty	130, 131, 132
899.	ščit	<i>subs.</i>		135

900.	tajenstvenyj*	<i>adj.</i>	tajenstvenaho	81, 83
901.	tajenstveno	<i>adv.</i>		89, 133
902.	tajenstvije*	<i>subs.</i>	tajenstvija, tajenstvij	84, 124
903.	tajna	<i>subs.</i>	tajnam, tajnami, tajnoju, tajny	76, 80, 82, 87, 94, 100, 102, 110, 112, 132,
904.	tako	<i>adv.</i>	takoze	87, 94, 106, 112, 113, 123, 125, 132, 133
905.	takovyj*	<i>adj.</i>	takovym	132
906.	tekmo	<i>adv.</i>		122, 132, 136
907.	teci*	<i>verb.</i>	teku, tekuci	130, 131
908.	temnice*	<i>subs.</i>	temnici	100
909.	ten	<i>pron.</i>	těch, těm, těmi, těmže, těmže, to, toho, tohoze, toje, toju, tomuze, tyze	76, 77, 79, 81, 82, 86, 88, 89, 91, 94, 95, 96, 98, 99, 104, 106, 108, 113, 115, 130, 136, 137, 141
910.	tenko	<i>adv.</i>		140
911.	tělo	<i>subs.</i>	těla, tělem, Tělese, Tělesem	78, 82, 91, 98, 104, 116, 119, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136
912.	tol	<i>prep.</i>		135
913.	toli	<i>konj.</i>		136, 137, 141

914.	tolikyj*	<i>adj.</i>	tolicěm, tolikoju	132
915.	Toma*		Tomy	132, 134
916.	trapeza	<i>subs.</i>	trapezě	85, 87, 114, 130
917.	trepecati*	<i>verb.</i>	trepecu, trepecut	119, 130
918.	tretij	<i>num.</i>		121
919.	trězvenyj*	<i>adj.</i>	trězven	139
920.	Trojica*	<i>subs.</i>	Trojice, Trojici	133, 141
921.	trpělivyj*	<i>adj.</i>	trpěliva	139
922.	trpěnije*	<i>subs.</i>	trpěnja	135
923.	tuha*	<i>subs.</i>	tuhami	130
924.	tvar	<i>subs.</i>		131
925.	tvoj	<i>adj.</i>	tvoja, tvoje, tvojej, tvojeje, tvojeju, tvojeho, tvojem, tvojemu, tvoji, tvojich, tvojim, tvojjima, tvojjimi, tvoju	75, 77, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 141
926.	tvorec*	<i>subs.</i>	tvorče	121
927.	tvoriti	<i>verb.</i>	tvorjacich, tvorim,	89, 93, 98, 126

			tvorit	
928.	tvrdostojanije	<i>subs.</i>	tvrdostojanija	81, 82, 85, 86
929.	tvrdostojannyj*	<i>adj.</i>	tvrdostojanna	139
930.	tvrdyj*	<i>adj.</i>	tvrdě, tvrdo	99, 135
931.	ty	<i>pron.</i>	tebe, tebě, ti, toboju, ťa	75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 123, 125, 126, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141
932.	u	<i>prep.</i>		103, 122, 137
933.	ubijati*	<i>verb.</i>	ubijeny	103
934.	ubo	<i>konj.</i>		117, 130, 131, 132, 141
935.	ubohyj*	<i>adj.</i>	uboh, ubohym	106, 132
936.	ubojati (sja)	<i>verb.</i>	ubojali sja	113, 140
937.	učenije	<i>subs.</i>	učeniji	94, 127
938.	učenik	<i>subs.</i>		77, 118

939.	učitel	<i>subs.</i>	učitelja	93, 126
940.	učiti*	<i>verb.</i>	učí	110
941.	učuti*	<i>verb.</i>	učujem	91
942.	ud*	<i>subs.</i>	udom	133
943.	uhazati*	<i>verb.</i>	uhazajuce	95
944.	uhnětati*	<i>verb.</i>	uhnětajemyje	121
945.	uhodnyj*	<i>adj.</i>	uhodny, uhodnych	104, 131
946.	uhotovanije	<i>subs.</i>		130
947.	uhotoviti	<i>verb.</i>		134
948.	uhotovati*	<i>verb.</i>		115
949.	ucho*	<i>subs.</i>	uši	123
950.	ukrasiti*	<i>verb.</i>	ukrasi, ukrasil	85, 86
951.	ukrěpiti (sja)	<i>verb.</i>	ukrěpi, ukrěpjat sja, ukrěpljachu sja	77, 81, 83, 87, 89, 108, 120, 125, 136
952.	ukrěpljenyj*	<i>adj.</i>	ukrěpljeni, ukrěpljenym	94, 96, 113, 116
953.	ukryti*	<i>verb.</i>	ukryj	136
954.	um	<i>subs.</i>	umy	97, 130
955.	umilostivljati*	<i>verb.</i>	umilostivljen	82
956.	umilostivljenije*	<i>subs.</i>	umilostivljenija	112
957.	umnožiti*	<i>verb.</i>	umnoži	87
958.	umrěti*	<i>verb.</i>	umret	82

959.	uničženíje*	<i>subs.</i>	uničženíjem	115
960.	upasti*	<i>verb.</i>	upaset	109
961.	upokoženíje	<i>subs.</i>		135
962.	upotrěbljati	<i>verb.</i>		125
963.	upvati*	<i>verb.</i>	upvaja, upvajem, upvaju, upvajuca	83, 91, 130, 137
964.	uslyšati*	<i>verb.</i>	uslyša, uslyši	122, 123, 124, 126, 130, 136
965.	usta	<i>subs.</i>		105, 137
966.	ustrajati*	<i>verb.</i>	ustrajajaj	111
967.	ustraněnyj*	<i>adj.</i>	ustraněnu	125
968.	ustrojiti*	<i>verb.</i>	ustroji	127
969.	uščedriti*	<i>verb.</i>	uščedril, uščedriši	87, 136
970.	utěcha*	<i>subs.</i>	utěchu	134
971.	utěšiti*	<i>verb.</i>	utěši	138
972.	utroba*	<i>subs.</i>	utroboju	141
973.	utvrditi*	<i>verb.</i>	utvrdi, utvrzeni	85, 94, 114
974.	ut'ahnuti	<i>verb.</i>	ut'ahnem, ut'ahnu, ut'ahnut, ut'aže	77, 99, 100, 115, 118, 125, 131, 133, 140
975.	ut'ažanije*	<i>subs.</i>	ut'ažanija, ut'ažaniji, ut'ažanijich	86, 105, 106, 130, 134,
976.	uvěcanije	<i>subs.</i>		120

977.	uvěděti*	<i>verb.</i>	uvěmy	125
978.	uza*	<i>subs.</i>	uzami, uzy	98, 100
979.	uže	<i>part.</i>		125
980.	v, ve	<i>prep.</i>		75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 133, 134, 136, 137, 139, 141
981.	vaš	<i>pron.</i>		110
982.	vdechnovenije*	<i>subs.</i>	vdechnovenijem	125
983.	vdechnuti*	<i>verb.</i>	vdechni	127
984.	vec	<i>subs.</i>		132
985.	vesti*	<i>verb.</i>	vede	95
986.	veličanije*	<i>subs.</i>	veličanija	99
987.	veličati	<i>verb.</i>		76
988.	veličstvo	<i>subs.</i>		119, 130
989.	velij*	<i>adj.</i>	velija, velije	113, 130

990.	velikyj*	<i>adj.</i>	velikaja, veliko, velikoje, velikym	85, 124, 127, 140
991.	vnjati*	<i>verb.</i>	venmi	98
992.	veň	<i>adv.</i>		127
993.	ves*	<i>subs.</i>	vsi	128
994.	veselije	<i>subs.</i>		92
995.	veseliti (sja)*	<i>verb.</i>	veselila sja, veselim sja, veseliši, veselite	82, 93, 117, 141
996.	veš	<i>pron.</i>	vešma, vša, vše, všeho, všech, všej, všem, všemi, všemu, vši, všu	75, 76, 77, 78, 79, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 103, 104, 105, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 115, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 141
997.	vetchyj*	<i>adj.</i>	vetchuju, vetchumu	85, 112
998.	vevěrnyj*	<i>adj.</i>	vevěrjenoje	88, 123
999.	vežde	<i>adv.</i>		76, 84, 92, 93, 118, 126
1000.	věcati*	<i>verb.</i>	věče	112
1001.	věčenstvije	<i>subs.</i>		81

1002.	věčnýj	<i>adj.</i>	věčněj, věčno, věčnuju, věčnumu, věčnyje, věčnym, věčnymi	76, 77, 81, 84, 93, 100, 102, 103, 107, 112, 115, 116, 118, 120, 121, 125, 130, 132, 134, 138, 140
1003.	věděti*	<i>verb.</i>	věm, věsi	119, 130
1004.	věk	<i>subs.</i>	věkov, věky	75, 79, 81, 86, 88, 90, 92, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 108, 109, 111, 113, 115, 117, 127, 129, 133, 136, 141
1005.	věnc	<i>subs.</i>	věncem	85, 94, 115
1006.	věňčati (sja)	<i>verb.</i>	věňčal	79, 99, 100
1007.	věрно	<i>adv.</i>	věrněje	80, 83, 88, 98, 121, 125, 141
1008.	věрnyj	<i>adj.</i>	věрна, věрnoje, věрных	87, 90, 122, 126
1009.	věровати*	<i>verb.</i>	věруju, věрујucich	122, 124, 137
1010.	věра*	<i>subs.</i>	věрě, věроju, věру, věры	81, 82, 84, 86, 87, 93, 98, 101, 105, 114, 122, 126, 127, 128, 132, 135, 137
1011.	vchoditi*	<i>verb.</i>	vchoďacich	127
1012.	vidimyj*	<i>adj.</i>	vidimych	135
1013.	visěti*	<i>verb.</i>	visjacu	133

1014.	Vjaceslav		Vjaceslava	107, 108
1015.	vkusiti	<i>verb.</i>		131
1016.	vkušeníje	<i>subs.</i>		131
1017.	vladyčica*	<i>subs.</i>	vladyčicu	129
1018.	vlahati*	<i>verb.</i>	vlahajem	96, 108
1019.	vlast*	<i>subs.</i>	vlastech, vlasti	119, 128
1020.	vlašče	<i>subs.</i>		74
1021.	vlitije*	<i>subs.</i>	vlitija	119
1022.	vněhda	<i>adv.</i>		137
1023.	vněšnyj*	<i>adj.</i>	vněšněje	140
1024.	vnimati*	<i>verb.</i>	vnimatelen	139
1025.	vnutrnyj*	<i>adj.</i>	vnutrněje	140
1026.	voda*	<i>subs.</i>	vodo	136
1027.	voditi*	<i>verb.</i>	vodimo	136
1028.	vojenstvo	<i>subs.</i>	vojenstvě	128
1029.	vojevati*	<i>verb.</i>	vojujucumu	134
1030.	volja*	<i>subs.</i>	voli, volju	88, 89, 98, 126, 136, 138
1031.	Vojtěch*		Vojtěcha, Vojtěchu	79, 80, 109
1032.	vrah	<i>subs.</i>	vraha, vrahom, vrahov	131, 135, 136, 139
1033.	vražij*	<i>adj.</i>	vražijich	100

1034.	vrěmenno	<i>adv.</i>		102, 140
1035.	vrěmja	<i>subs.</i>	vrěmen, vrěmenech	81, 87, 88, 123, 124, 128, 134
1036.	vseljenskyj*	<i>adj.</i>	vseljenscěm	128
1037.	vschotěti*	<i>verb.</i>	vschotěl	78, 90
1038.	vskrěšenije*	<i>subs.</i>	vskrěšeniiji	124
1039.	vspominanije	<i>subs.</i>	vspominaniji	80, 87, 116
1040.	vsprijati*	<i>verb.</i>	vsprijmu	132
1041.	vstavljati*	<i>verb.</i>	vstavlju	109
1042.	vsuje	<i>adv.</i>		103
1043.	všakyj*	<i>adj.</i>	však, všakaja, všakaho, všako, všakoje, všakom, všakyje	79, 80, 122, 124, 128, 129, 135
1044.	všedennyj*	<i>adj.</i>	všedennych	90
1045.	všedržitel*	<i>subs.</i>	všedržitelju	127
1046.	všehda	<i>adv.</i>		76, 80, 84, 89, 93, 95, 100, 106, 118, 126
1047.	všeljudskyj*	<i>adj.</i>	všeljudskyje	120
1048.	všemohyj	<i>adj.</i>	všemohucaho, všemohucumu	76, 84, 87, 93, 107, 111, 112, 118, 120, 121, 122, 124, 132, 134

1049.	všeobca	<i>subs.</i>		137
1050.	všeusrdnyj*	<i>adj.</i>	všeusrdnym	137
1051.	vševěčnyj*	<i>adj.</i>	vševěčna	135
1052.	vtělesiti sja	<i>verb.</i>		133
1053.	vtisnuti	<i>verb.</i>		137
1054.	vtoryj	<i>num.</i>		120
1055.	vy	<i>pron.</i>	vam, vami	76, 84, 93, 110, 112, 118
1056.	vyšnij*	<i>adj.</i>	vyšněje, vyšnumu	77, 87, 133
1057.	vyššij*	<i>adj.</i>	vyššich	139
1058.	vzbuditi*	<i>verb.</i>	vzbudi, vzbudil	84, 101, 113
1059.	vzdajanije	<i>subs.</i>		134
1060.	vzdavati	<i>verb.</i>	vzdajem, vzdaju, vzdavajim	76, 84, 93, 114, 116, 118, 134
1061.	vzdělati*	<i>verb.</i>	vzdělaju	139
1062.	vzduch*	<i>subs.</i>	vzducha	122, 128
1063.	vzdvihnuti*	<i>verb.</i>	vzdvihnu, vzdviže	90, 96
1064.	vzdychati*	<i>verb.</i>	vzdychaju	130
1065.	vzdychanije*	<i>subs.</i>	vzdychanija	136
1066.	vzjati	<i>verb.</i>	vezmet	100, 124
1067.	vzljubiti*	<i>verb.</i>	vzljubi, vzljubljenaho, vzljubljenaho,	75, 104, 120, 123, 124

		vzljubljeněm	
1068.	vzmoci*	<i>verb.</i>	vzmohu, vzmohut, 90, 96, 123, 125, vzmožem 133, 141
1069.	vznesti*	<i>verb.</i>	vznese, vznesena 77, 96
1070.	vzradovati sja*	<i>verb.</i>	vzradujut sja 86
1071.	vzrasti	<i>verb.</i>	vzrastem, vzrastut 89, 101, 126
1072.	vzraščenije	<i>subs.</i>	135
1073.	vzvracati*	<i>verb.</i>	vzvracaju 136
1074.	vzvysiti*	<i>verb.</i>	vzvysil 115
1075.	za	<i>prep.</i>	79, 102, 104, 113, 114, 120, 121, 122, 131, 134, 141
1076.	začati	<i>verb.</i>	začala 77, 141
1077.	zaklinati*	<i>verb.</i>	zaklinaju 137
1078.	zaključitelnyj*	<i>adj.</i>	zaključitelna 121
1079.	zakon	<i>subs.</i>	zakona, zakonu 99, 105, 134, 140
1080.	zakonnik*	<i>subs.</i>	zakonnika 118
1081.	zaně	<i>konj.</i>	130
1082.	zaoděti	<i>verb.</i>	132
1083.	zapověd*	<i>subs.</i>	zapovědi 126
1084.	zapovědanije*	<i>subs.</i>	zapovědaniju 92
1085.	zastupiti*	<i>verb.</i>	zastupi 128

1086.	zastupljenije	<i>subs.</i>		131, 135
1087.	zaščicenije	<i>subs.</i>	zaščicenijem, zaščiceniju	75, 83, 130
1088.	zaščititi (sja)*	<i>verb.</i>	zaščiti, zaščitim sja	81, 84, 136, 138
1089.	zaščitnik	<i>subs.</i>	zaščitnika, zaščitniku	97, 107, 138
1090.	zatvoriti*	<i>verb.</i>	zatvori	85
1091.	zavět	<i>subs.</i>		77, 117
1092.	zde	<i>adv.</i>		125, 133
1093.	Zdislava*		Zdislavu, Zdislavy	88, 89
1094.	zdravije	<i>subs.</i>		116
1095.	zdravyj*	<i>adj.</i>	zdrava	131
1096.	zemlja*	<i>subs.</i>	zemli, zemlje, zemlju	80, 82, 99, 108, 126, 132
1097.	zemnyj*	<i>adj.</i>	zemnych	122, 128
1098.	zemskyj*	<i>adj.</i>	zemsko	140
1099.	zhřěšiti*	<i>verb.</i>	zhřěšich	131
1100.	Zlatoustyj*		Zlatoustaho	127
1101.	zloba*	<i>subs.</i>	zloby	126
1102.	zloděj	<i>subs.</i>		103
1103.	zlost*	<i>subs.</i>		135
1104.	zlyj*	<i>adj.</i>	zloje	107

1105.	znati*	<i>verb.</i>	znaješi	124
1106.	zrěnije*	<i>subs.</i>	zrěnijem	141
1107.	zrěti*	<i>verb.</i>	zri	126
1108.	zrno	<i>subs.</i>		82
1109.	že	<i>konj.</i>		77, 97, 106, 109, 116, 119, 126, 137, 141
1110.	želati*	<i>verb.</i>	želaju	131
1111.	želěti*	<i>verb.</i>	želěju	138
1112.	želěnije*	<i>subs.</i>	želěnja	124
1113.	žena	<i>subs.</i>		88
1114.	žestokost*	<i>subs.</i>	žestokostiju	139
1115.	žiti*	<i>verb.</i>	živem, živet, živuca, živucich	75, 79, 81, 86, 88, 90, 92, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 108, 109, 111, 113, 115, 117, 128, 133
1116.	žitije	<i>subs.</i>	žitija	83, 126, 134, 140
1117.	žitoměrjenije	<i>subs.</i>		87
1118.	život	<i>subs.</i>	života, životě, životu	77, 80, 91, 97, 111, 112, 114, 124, 129,
1119.	živyj*	<i>adj.</i>	živa, živaho	94, 137
1120.	žrtva	<i>subs.</i>	žrtvo, žrtvoju, žrtvu, žrtvy	79, 93, 98, 102, 104, 110, 112, 116,

			121, 131, 133
1121.	žrtvovati*	<i>verb.</i>	žrtvujucim 133
1122.	4	<i>num.</i>	95
1123.	5	<i>num.</i>	97
1124.	6	<i>num.</i>	81
1125.	12	<i>num.</i>	109, 113
1126.	13	<i>num.</i>	115
1127.	14	<i>num.</i>	99
1128.	16	<i>num.</i>	83, 105, 111
1129.	18	<i>num.</i>	75, 126
1130.	19	<i>num.</i>	90
1131.	20	<i>num.</i>	86
1132.	23	<i>num.</i>	117
1133.	25	<i>num.</i>	103
1134.	27	<i>num.</i>	101
1135.	28	<i>num.</i>	107
1136.	29	<i>num.</i>	92
1137.	30	<i>num.</i>	88
1138.	XI	<i>num.</i>	137

ZÁVĚR

Studium lexikální roviny Hlaholského misálu publikovaného v roce 1992 v Olomouci jako třetí verze liturgického textu slovanské liturgie dalo vzniknout komplexnímu přehledu všech užitých lexémů. Ačkoliv známe hlavní předlohové texty, které V. Tkadlčík využil, jsou nám i tak některé zvolené lexémy nejasné. Proces samotného vzniku misálu je zachycen v dochované korespondenci mezi V. Tkadlčíkem a rovněž přední paleoslovenistkou minulého století Ludmilou Pacnerovou. Tato korespondence ale nebyla předmětem našeho zájmu.

Cílem předkládané diplomové práce bylo zpracovat slovní zásobu Hlaholského misálu druhé části, tj. *Vlašče o svjatych*, která pro současnou paleoslovenistiku představuje chybějící základní materiálovou bázi k dalšímu zkoumání. Tento hlavní výstup nazýváme „*index verborum*“, neboť není vybaven žádnými doplňujícími informacemi (mimo paginace a slovnědruhové charakteristiky) o slovním spojení, vazbách či výskytech lexémů v jiných pramenech. V současné době je lexikální plán HM uceleně zpracován. Jako další možné bádání v této rovině se jeví doplňování latinských ekvivalentů, čemuž do jisté míry napomůže v Tkadlčíkově pozůstalosti objevený „*Latinsko-staroslověnský index*“. Bude však nutné zjistit, které ncsl. synonymum bylo z variant na kartotéčním lístku vybráno, a to pro každý případ zvlášť. Jelikož jsme zkoumali památku nové církevní slovanštiny, nepovažujeme za nutné doplňovat ani novočeské ekvivalenty, které uvádí *Slovník jazyka staroslověnského*.

Pro naši práci jsme jako zkoumaný materiál vybrali pouze část přepsanou do latinky, byť jsme mnohdy srovnávali s textem hlaholským.¹⁴⁶ Text diplomové práce je pomyslně rozdělen do dvou částí, přičemž první – teoretická obsahuje stručnou charakteristiku hláskových jevů,¹⁴⁷ znalost této problematiky byla klíčová pro rekonstrukci nedoložených „slovníkových“ hesel. Dále popisujeme metodologický postup při doplňování základních tvarů, které jsme

¹⁴⁶ Takto byly odhaleny dvě tiskařské chyby, na které v samotném „indexu verborum“ upozorňujeme.

¹⁴⁷ Za primární zdroj informací považujeme publikaci Evy M. Hrdinové z roku 2012.

z pramenného materiálu nevyexcerpovali. Pro přehlednost jsme zvolili popis dle slovních druhů, připojujeme vždy několik příkladů z textů *Hlaholského misálu*.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Bc. Katolická Eva

Vysoká škola: Univerzita Palackého v Olomouci

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta, Katedra bohemistiky

Název diplomové práce: Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka. Lexikální analýza.

Jméno vedoucího práce: doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Počet stran: 122

Počet znaků: 115 364

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 29

Klíčová slova: Hlaholský misál

Vojtěch Tkadlčík

index verborum

nová církevní slovanština

lexikální analýza

Předkládaná magisterská diplomová práce se zaměřuje na lexikální rovinu současných římskokatolických liturgických textů publikovaných v tzv. *Hlaholském misálu*. Ve verzi vydané v Olomouci roku 1992 Vojtěchem Tkadlčíkem. Cílem je vytvoření „indexu verborum“ druhé části misálu, tj. *Vlašče o svjatych*. Ve výsledném díle budou za pomoci Slovníku jazyku staroslověnského doplněny základní tvary slov, které nejsou doloženy v samotném textu misálu. Metodologie rekonstrukce těchto tvarů je popsána v teoretické části práce.

Resumé:

This master thesis focuses on the lexical level of current Roman Catholic liturgical texts published in the *Glagolitic Missal*. In the version released in Olomouc 1992 by Vojtech Tkadlčík. The aim is to create "index verborum" the second part of the Missal. In the final part will be with the help of the *Lexicon Linguae Palaeoslovenicae* completed basic shapes of words that are not documented in the text of the Missal. Methodology reconstruction of these shapes is described in the theoretical part.

SEZNAM ZKRATEK

acc.	-	akuzativ
adj.	-	adjektivum
adv.	-	adverbium
aj.	-	a jiné
apod.	-	a podobně
atd.	-	a tak dále
č.	-	český, čeština
dat.	-	dativ
fem.	-	femininum
gen.	-	genitiv
HM	-	Hlaholský misál
instr.	-	instrumentál
inter.	-	interjekce
Kij.	-	Kyjevské listy
konj.	-	konjunkce
mas.	-	masculinum
mj.	-	mimo jiné
např.	-	na příklad
ncsl.	-	novocírkevněslovanský, nová církevní slovanština
nč.	-	новоčeský, nová čeština
nom.	-	nominativ
ntr.	-	neutrum
num.	-	numeralia
os.	-	osoba
pas.	-	passivi
perf.	-	perfecti
pl.	-	plurál
prep.	-	prepozice
pron.	-	pronomen
psl.	-	praslovanský, praslovanština
resp.	-	respektive

sg.	-	singulár
SJS	-	Slovník jazyka staroslověnského
srov.	-	srovnej
subs.	-	substantivum
stsl.	-	staroslověnský, staroslověnština
tj.	-	to jest
verb.	-	verbum

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

BAUEROVÁ, Helena – VEPŘEK, Miroslav: *Vybraná paleoslovenistická témata v korespondenci F. V. Mareše a V. Tkadlčíka*. Slovo sv. 60, 2010, s. 101–118.

CUŘÍN, František – CIRKLOVÁ, Marie: *Základy slavistiky*. České Budějovice, 1981.

ČERMÁK, Václav: *K pojetí nové církevní slovanštiny v areálu Slavia orthodoxa a Slavia latina*. IN: *Slavia*, roč. 77, Praha, 2008. s. 29–39.

ČERVINKA, Arnošt: *Významné osobnosti Arcibiskupského gymnázia v Kroměříži*. Kroměříž, 2007.

Etymologický slovník jazyka staroslověnského. Praha, od r. 1989.

HAUPTOVÁ, Zoe: *Rimskij misal*. IN: *Slovo*, roč. 44–46, Záhřeb, 1994–1996. s. 229–232.

HRDINOVÁ, Eva Maria: *Cesty vznikají tak, že po nich jdeme. Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka: hláskoslovná analýza*. Ostrava, 2012.

HRDINOVÁ, Eva: *Hlaholský Rimskij misal – Missale romanum (Hlásková analýza)*. Nepublikovaná magisterská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2002.

JENSENOVÁ, Denisa: *Korespondence Vojtěcha Tkadlčíka a Ludmily Pacnerové: Témata z oblasti paleoslovenistiky*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2011.

KATOLICKÁ, Eva: *Lexikon Tkadlčikova Hlaholského misálu*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2013.

- KOMÁREK, Miroslav: *Historická mluvnice česká. Hláskosloví*. Praha, 1969.
- KOPEČNÝ, František: *Základní všeslovanská slovní zásoba*. Praha, 1981.
- KOSEK, Pavel: *Historická mluvnice češtiny*. Brno, 2014.
- KURZ, Josef: *Učebnice jazyka staroslověnského*. Praha, 1969.
- MAREŠ, František Václav: *Cyrlometodějská tradice a slavistika*. Praha, 2000.
- MAREŠ, František Václav: *Vajsova česká redakce nové církevní slovanštiny*. IN: BAUEROVÁ, Marta(ed.). *Studia palaeoslovenica*. Praha, 1971. s. 221–226.
- MARTINKOVÁ, Michaela: *Latinsko-staroslověnský index jako součást rukopisné pozůstalosti V. Tkadlčíka*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UP, Olomouc, 2010.
- MIKLOSICH, Franz: *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Vindobonae, 1862–1865.
- SIRŮČKOVÁ, Lenka: *Jazykový rozbor novocírkevněslovanského Hlaholského misálu*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce, FF UK, Praha, 2011.
- Slovník jazyka staroslověnského I-IV*. hl. red. J. Kurz, IV. díl Z. Hauptová. Praha, 1958–1997.
- TKADLČÍK, Vojtěch: *Cyrlometodějský kult na křesťanském Západě*. Olomouc, 1995.
- TKADLČÍK, Vojtěch: *Minulost a budoucnost velehradských kongresů*. Praha, 1993.

TKADLČÍK, Vojtěch (ed.): *Rimský misál povelěním svjataho vseljenskaho senma vatikansaho drugeho obnovljen i oblastiju Pavla papeža šestaho izdan. Mešnj čin s izbranymi mšami vlašča češkaho v slověnskyj jazyk přeložen.* Olomouc, 1992.

TKADLČÍK, Vojtěch: *Systém hlaholské abecedy.* IN: Bauerová, Marta. *Studia palaeoslovenica.* Praha, 1971. s. 357–374.

VEČERKA, Radoslav: *Biografickobibliografické medailonky českých lingvistů: bohemistů a slavistů.* Brno, 2008. s. 164–165.

VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnština.* Praha, 1984.

VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků.* Praha–Olomouc, 2006.

VEPŘEK, Miroslav: *Hlaholský misál Vojtěcha Tkadlčíka – literární a jazykový experiment?* *Bohemica Olomucensia* 1/2010, s. 52–57.

VEPŘEK, Miroslav: *Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy.* Olomouc, 2006.

Příloha č. 1

Přehled deklinačních typů stsl.

Rody	Mužský	Střední	Ženský
Kmeny			
o- kmen	rabъ, raba	lěto, lěta	—
jo- kmen	mъžь, mъža	sъnъmište, sъnъmišta	—
ijo-kmen	žrěbijь, žrěbъja	znamenъje, znamenъja	—
a-kmen	vojevoda, vojevody	—	žena, ženy
ja-kmen	jadъsa, jadъse	—	duša, duše
ija-kmen	sъdъji, sъdъje	—	mъnij, mъnje
i-kmen	pъtь, pъti	—	kostь, kosti
u-kmen	synъ, synu	—	—
n-kmen	kamy, kamene	imę, imene	—
(n)t-kmen	—	otročę, otročete	—
s-kmen	—	slovo, slovese	—
ъv- kmen	—	—	сгьку, сгькъве
r-kmen	—	—	mati, matere

Večerka, Radoslav: *Staroslověnština*. Praha, 1984. s. 72.

Příloha č. 2

Panna Maria – matka jednoty křesťanů

Úvodní obrázek druhé části HM

Příloha č. 3

Ukázka textu HM

N a d p r i n o s y

Pamjat' spasenija našeho čtuce,
tebe, Hospodi, směrjeno prosim,
da molitvami Děvy Marije,
Matere christijanskaho jedinstva,
vše jediněm krščenijem sjediněny,
jedino srdce i jedina duša byvše,
těmze tajnam pričastniky byti
stvoriši.

Christem, Hospodem našim.

P r ě f a c i j a o blaženěj Děvě Mariji, obrazě i Materi cirkve

V. Hospod s vami. O. I s duchem tvojim.
V. Horě srdca. O. Jmamy k Hospodevi.
V. Chvaly vzdavajim Hospodevi, Bohu našemu.
O. Dostojno i pravedno jest.

V jistinu dostojno i pravedno jest,
pravo i spasitelno,
nam tebě všehda i vežde chvaly vzdavati:
Hospodi, svjatyj Otče, všemohyj věčnyj Bože:
i tebe v proslavljeniji blaženyje Děvy Marije
podobnymi veličati chvalami.